CAROLI SIGONII PRO CONSOLATIONE CICERONIS ORATIONES DUAE

Carlo Sigonio, Francesco Vianello

FRANCISCVS VIANELLVS CAR. SIGONIO. *S. P. D.*

EX litteris, quas proximis hiſce diebus Pa
ullus Taurellus ad Petrũ Bonſiũ miſit,
intellexi iudicium, qđ de lib. M. Tulii in
Cóſolatione filiæ nuper edito, feciſti. Et
quoniã ex litteræ uerbũ iniiciunt de a-
liis libris, qui poſt modum edendi ſunt, ne quiſquam
ſuſpenſo animo editionem expectet, hoc tibi ſignificã
dum cenſui, non eſſe eos M. Tullii, ſed aliquorũ ueterũ
ſcriptorum, quos tamen, ſi promiſſis fides habenda eſt,
ſperamus in noſtras manus eſſe peruenturos, qui ſi e-
dentur, ad te ſtatim mittentur. Quòd aũt ad librũ iam
editum attinet, ob eã rõnẽ ſine ulla præfatione, uel epi
ſtola editus eſt, ut unicuiq; liberũ iudiciũ relinquere
tur cenſendi de eo, quidquid uiſũ fuiſſet. hoc aũt iudi-
cium fieri optauimus nõ ab omnib. promiſcue, ſed à
doctiſſimis uiris, & à te in primis, cuius iudicio omnia,
quæ in litteris obſcuriora uidentur, iure optimo de-
mandanda ſunt. Itaq; rẽ gratiſſimam feceris, ſi ad me
reſcripſeris, ut quæ ex alienis litteris anguſtè cognoui,
à teipſo latius intelligam. non. n. cuiquã concedo, qui
tui amantior, & obſeruantior ſit, aut oĩum cõmodorũ,
& ornamentorũ tuorũ cupidior. Vale doctiſſime Sigo
ni, præcipuũ omniũ litterarũ, & litteratorum decus.
Venetiis Non. Maii. M. D. LXXXIII.

223

CAR. SIGONIVS FRANCISCO VIANELLO. S.

QVod meũ de Conſolatione Ciceronis modo edita requiris iudicium, res in eum locum adducta eſt,ut mihi ab ea , quam primum dixi, ſnía recedere non ſit integrũ Nam ut librum legi ac ſingularem eloquentiæ, ac do doctrinæ copiã elegantiãq; cognoui, illico ipſum aut Ciceronis,aut certè præſtantisſimi alterius uideri eſſe ingenii,protuli. neq; aliquem ex iis, qui rem perſpexerint,ac iudicium ferre posſint,aliter ſentire poſtea reperi.Quòd autem ubi inuentus , & à quo editus ſit, non adiectum ſit,multi haudquaquam rudes, & imperiti fucum propterea factum eſſe uerentur. Qua re ad eorum auertendum errorem eleganter admodum feceris, ſi ipſe totam huiuſce rei hiſtoriam comiter hominibus expoſueris. quo facto ſpero me facilli mè asſecuturum,ut incredulorum iſtorum impetum non ſolum ſuſtineam,ſed etiam felicisſime comprimam.cuiuſcunq; autem opus ſit, quod meum eſt, magnas tibi,& ago,&habeo gratias,quòd illud edideris,nec diutius cæcis latere in tenebris uetuſtatis permiſeris.Gratisſimũ autẽ mihi feceris,si noía eorũ quoq;ſcriptorũ ad me miſeris, quos te ex ipſo ãtiquitatis prõptuario proditurũ propediẽ,profiteris. Vale, & me,ut facere uideris,dilige,pro certo habẽs,me tibi mutuã beneuolẽtiam,uolũtateq. præſtare.Bononiæ.Idib.Maii. 1583.

Caro-

CAROLI SIGONII PRO CONSOLATIONE CICERONIS

ORATIO PRIMA.

TRICESIMVS iam prope agitur annus, cum ego
Tullianorum fragmenta librorum, tanquam diſper
ſas aliquot ex ſeuo naufragio colligens tabulas, in-
credibili flagrare deſiderio cœpi Conſolationis ab
eo ſcriptæ legendæ, ac præcipuo quodam ſtudio
cognoſcendæ. mouit autem me cum graue, atq. ho
norificum veterum, qui illam legerant, teſtimonium, tum ipſius, qui
ſcripſerat, longe omnibus anteferendum iudicium. quem ſæpe admo
nentem animadnerteram, omnia ſe philoſophorum dicta, omnia ve
tuſtatis exempla conquiſiuiſſe, quæq. idonea viſa fuiſſent, in eam di-
ligentisſime contuliſſe, ita vt omnes ante ſe in eiuſmodi ſcriptionis
officio ſuperaſſet. Verum, vt ingenue fatear, nunquam euenturum
putaui, vt me viuo hic liber in lucem prodiret, quòd omnes iam bi-
bliothecarum arculas ſatis a doctis hominibus exploratas; omneſq.
angulos excuſſos exiſtimarem, in quibus eiuſmodi latere, ac contine
ri theſaurus poſſet. Ecce autem prioribus menſibus ex improuiſo li
ber hoc indice inſignitus, Venetiis ad me prȩclari muneris loco de-
fertur. Quo accepto primum obſtupui, atq. alienum eſſe aliquid, vt
eſt noſtra ſuſpicioſa natura, duxi. deinde vt legere multis audienti-
bus cœpi, ac ſententiarum grauitatem, verborum ſplendorem, ac ſin
gularem totius compoſitionis lenitatem ſine vlla negociorum repu
gnantia ſenſi, illico ad contrariam ſententiam inclinaui. atq. in ea
poſt firmius perſtiti, poſtquam rem per ocium, vt ſedatiore, ſic inten
tiore mente, ac cogitatione luſtraui. Dum autem tacitus certiores

alio-

aliorum opiniones ex ploro, litteris ad me multorum affertur, pleroſque fucum ab aliquo temere factum eſſe cenſere. Quod ut audiui ſuſpicatus continuò ſum, aliquid eos vidiſſe, quod ingenii mei acies intueri non potuiſſet. atq. eorum perſpicere conſilia,& rationes optaui. Interim vero rogatus à multis, quorum aduerſari uoluntari non potui, vt quæ me potisſimum ad huius approbationem operis impuliſſent, expromerem, haud grauate feci, vt quæ mihi pro illo dici poſſe viderentur, litteris conſignarem, ne præclarum, atq. vtile forte opus indicta cauſſa damnatum temere à noſtris bibliothecis,& ſcholis ablegaretur. Atq. hoc quidem officium meum ſpero me æquis iudicibus omnibus faciliime probaturum. certe, quantum conſequi uetere reuocanda harum litterarum induſtria potero, haudquaquam ſuſceptam cauſſam incommoda aliquorum opinione affligi, ac labefactari, permiſero; ita tamen vt facile de propoſito deceſſurus ſim, ſi quem poſthac aut veriora, aut probabiliora vel ſenſiſſe, uel protuliſſe comperero. Quæ autem res in controuerſiam veniat, quamquam neminem paullo humaniorem eſſe puto, qui neſciat, tamen imperitiorum gratia declarabo. Cæſare quartum conſule in Hiſpania contra Pompeii filios dimicante, Cicero Tulliam filiam, quam caritate eximia diligebat, amiſit: cuius cum ingentem ferre dolorem non poſſet, vt ſapiens remedium à philoſophia petiuit. ac contractis in vnum omnium, qui de luctu minuendo ſcripſerant, commentariis, Conſolationem confecit, qua ſe, ac ſimul omnes alios in eiuſmodi caſu diſertisſime confirmauit. Inde euerſa plane Cæſariano dominatu rep. philoſophiæ tractationem aggreſſus Hortenſium, Academica, de finibus, Tuſculanas, de diuinatione, de ſenectute, ac de officiis edidit. Hæc deinde Conſolatio in manibus hominum diu magna approbatione verſata demum in illa teterrima literarum omnium tempeſtate ſic ob ruta eſt, ut poſt eum ceteris eius libris haudquaquam emerſerit. Quare magna nobis adhuc omnibus opinio fuit, eam vnà cum Hortenſio,& aliis quibuſdam prorſus euanuiſſe. Tandem ſuperioribus, vt dixi, menſibus liber huius argumenti nomine Ciceronis exiuit, qui nunc in quæſtionem adducitur. Ceterum cum de incerta alicuius auctoritate voluminis diſceptatur, illa præcipue docti exquirere conſueuerunt, num librum ab auctore eiuſmodi tituli ſcriptum eſſe, conſtaret; num quid in eo hæreret, quod inſignem aliquam perſonarum, ac temporum cum negociis ipſis diſſenſionem haberet; num qui veteres huiuſce memoriam vſurparent, ex quorum

ore

ac ipſis aut ſententiis, aut uerbis aliquid affulgere luminis poſſet. Vbi uero hæc inter ſe congruere compererunt, tum de ipſius ſyncceritate iure poſſe ambigi, negauerunt. Atqui M. Tullium librum conſcripſiſſe, in quo ſemet ipſum de morte filiæ conſolatus ſit, omnes fatentur. hunc uero eiuſmodi eſſe, vt nihil perſonis, nihil temporibus alienum includat, ipſi quoque, vt video, aduerſarii aſſerunt. teſtimonia vero ſui fide digna multa habere, ne illi quidem, credo, audebunt inficiari. in quo igitur eſt controuerſia? Falſum opus eſſe, atq. ab aliquo noſtri temporis homine M. Tullii nomine fictum aiunt, perinde ac priſcis temporibus duę inter ſe contrariæ Salluſtii, ac Ciceronis orationes, & altera, Antequam iret in exilium, ſimulatæ ſunt. Quo de genere meam ego hoc loco ſic ſententiam interponam, ut non de tota re aliquid aſſeuerantius ſtatuam, ſed, quibus potisſimum rationibus liber hic Ciceronis aſſeri poſsit, oſtendam: neque vt aliquot erroris tenebras eis obiiciam, qui adulterinum, ſed vt facem ueritatis eis aliquam præferam, qui germanum eſſe exiſtimant. Quod ſi forte contigerit, vt opinione, atq. conſilio labar, non ego cupidus, aut mendax, ſed humanæ coniecturæ lubricæ, ac fallaces erunt habendæ. ſiquidem fit ſæpisſime, vt maiorem uim habeant probabilitatis quæ minorem præſeferunt ſpeciem ueritatis. quam quidem nos aut his ueſtigiis, aut nullis aliis in hoc rerum genere aſſequemur.

Quid igitur iſti potisſimum dicunt, qui ab hac ratione diſſentiunt? negant, uериſimile eſſe, monumentum eiuſmodi aliquod diuturna, ac cæca adeo caligine uetuſtatis oppreſſum demum poſt tot annorum curricula iam omnibus perluſtratis latebris erupiſſe. Verum quo tandem ſæculo hoc homines acutisſimi differunt? nempe illo, quo multa eius generis alia felici doctorum hominum diligentia exierunt. Quid enim? non ne Liuii, ac Paterculi hiſtoriæ, & Ciceronis Orator, ac Brutus, atque ipſæ ad Atticum, & aliquot ad Brutum epiſtolæ memoria patrum noſtrorum, & noſtra inuentæ eam hodie apnd omnes obtinent auctoritatem, quæ ueris, incorruptiſq. ueterum monumentis, ſcriptiſq. debetur? Verum illud omitto. ecquando aliàs noſtris, proximiſue temporibus homo tam acri inſtructus ingenio, aut tanta præditus induſtria fuit, qui Ciceronem perite, atq. artificioſe adeo ſimularit, ut iudicia eruditorium, intelligentiumq. præſtrinxerit? at ueteribus aliquot extiterunt, fateor. uerum in alio ſe rerum genere exercuerunt. quippe finxerunt orationes, ideſt actiones eas complexi ſunt.

xi ſunt, quas neque Cicero attigerat, & ipſi facile coniicere ex propinquitate ſæculi poterant. atq. qmnino acta illa inſeruerunt, in quibus etiam fallentes, nulla unquam, ſi ſibi conſtitiſſent, refelli hominum memoria ualuiſſent. denique ea perſequuti ſunt, de quibus nemo ante loquutus erat,& quæ, cum omnino nulla fuiſſent, liberam ad fingendum ſine mendacii ſuſpicione poteſtatem omnibus tribuebant. At uero qui Conſolationem Ciceronis effingendam hoc tempore ſumpſerit,næ ille non ſolum difficile cum eo certamen inſtituet, qui in hoc genere admirabili excelluiſſe ingenii gloria fertur,ſed etiã ea tractabit, quæ longe à ſua memoria, notitiaq. remota ſunt,& ſolida doctrinæ monumenta reſtituet, in quibus nullam, ut ibi, res ipſa materiam ad comminiſcendum ſuppeditabit, quòd tota in ueterum uarietate dictorum, factorumq. poſita ſint, quæ ex ſolis philoſophorum, atque hiſtoricorum ſcriptis poſſunt hauriri. quæ quidem Cicero cognoſcere facile potuit, huic uero ne in quiete quidem uideре iam prorſus amiſſa licebit. demum ea perſequetur, quorum multa ueterum teſtimonia extant non ſolum eorum,qui ipſa ſtudioſe legerunt, ſed ipſius etiam,qui prodidit Ciceronis. quorum unum ſi forte omiſerit, continuò falſi reus agetur, ac facile ſiue ſtultitiæ, ſiue impudentię conuincetur. Quod ſi illi ſolis ingenii,atque eloquentiæ uiribus uſi conſtantiam tamen retinere non potuerunt, ac conuicti demum, exploſiq. ab omnibus abierunt, quid huic, ſi ſanus erit, tumultus obiicietur, cui tantus rerum, tantus ſententiarum, tantus exemplorum,tantus uerborum delectus,atq. apparatus erit inſtruendus, ac congerendus? aut cuius laudis, ac premii ſpe incitatus in tantas ſe adduci ſcriptionis anguſtias patietur? Age uero, ſi ueritatem huius operis in diſceptationem. iudiciumq, adductam certisſimis, ac locupletisſimis hominum teſtimoniis comprobare, ac confirmare uelimus,quæ tandem aut grauiora, aut ueriora alia producemus,quàm uel eius, qui hoc texuit, uel eorum, qui pertractarunt? Atqui ſi Cicero ipſe longè animo prouidiſſet,fore aliquando, ut liber hic in lucem editus parum apud homines fidei, atq. auctoritatis haberet,nec liquidius, nec certius uoluntatis ſuæ teſtimonium,atq. argumentum edere potuiſſet, quàm quod pluribus in locis quaſi de induſtria conſignatum, teſtatumq. reliquit. quid autem inquit? Librum ſcripſi, in quo memet de morte filiæ conſolatus ſum. audio. nũ quid amplius? in quo pluribus verbis humanæ uitę miſerias deploraui, omnes ſententias philoſophorum collegi, qui mortem bonis omnibus præditam, malis

tam, malis

tam,malis omnibus uacuam oſtenderunt, itemq; omnia clariſsimorum noſtræ ciuitatis uirorum exempla, qui aut obitum ſuorum conſtantiſſime pertulerunt,aut ipſi mortem fortiſsime oppetierunt. Nũ hoc fuit contentus ? nequaquam. addidit enim. in quo animorum immortalitatem,atque eorum, qui ſe in uita iuſte,caſte, atque integre præſtitiſſent , beatitudinem demonſtraui. quare merito eos à Græcis, tanquam Deos conſecratos, cultoſq; oſtendi, ac propterea eorum exemplo filiam meam optimam conſecraui. & quam omniũ Græcorum,ac Latinorum ingeniis ad immortalitatem nominis celebraram,eandem dedicato etiam fano poſteris colendam,uenerandãq; propoſui.Num plenum adhuc edidiſſe ueritatis huius,exiſtimatis iudicium?minime. adiunxit enim. Hæc autem omnia adeo uarie,copioſe , ac diſſerte perſtrinxi , nt nulla à quoquam adhuc conſcripta ſit Conſolatio huiuſmodi.Non ne cum hæc tam diligenter, atque accurate poſteris tradidit, eos tacite uiſus eſt admonere, ſi quando liber his uirtutibus pręditus ex latebris uetuſtatis eruperit,nolito dubitare, ne meus ſit? Quid? non ne idem prope teſtari uidetur Lactantius , homo non minore fidei, quàm doctrinæ laude ornatus? cum in hanc ſententiam inquit : Legi diligenter librum hunc, atque eius ſententias,& uerba longis ambitibus circumſcripta in meos commẽtarios pro meo commodo rettuli. in quo hæc cohærebunt,hunc pro germano Ciceronis habeto.Non ne idem ceteri, quorũ fides,ut antiqua,ſic integra,atque incorrupta debet exiſtimari? His ergo,& nullis aliis in hoc iudicio ſtandum eſſe cenſeo.Audiamus autem ſingulos, ſuum, ut cuiuſque rei probatio inciderit, teſtimonium pure, ac ſyncere dicentes. & , quod in eiuſmodi cauſsis adhuc ſemper ualuit,ut antiquiſſimis teſtibus fides ueritatis aſſereretur , faciamus, ut in hac etiam uel maxime ualeat. in qua ſuſpiciones,ac coniecturæ nihil,aut parum habere firmamenti uidentur. quę tamen in ceteris cauſsis cũ adſunt, leuisſimæ plerunque reperiuntur.ac ſententias , fragmenta,exempla,& uerba huius libri diligenter adeo excutiamus,ut nihil,quod ad rem pertineat, omittamus. QVAERIMVS igitur de ſententiis? dico, quæcunque Cicero ſe in Conſolatione tractaſſe, aut alii ipſum egiſſe teſtati ſunt,omnia in hoc libro tanta expreſſa diligentia apparere, ut uel ex hoc uno fidem haud dubiam poſsimus germanę huius compoſitionis haurire. Audiamus Ciceronem . Is libro x i i . ad Att. ſic prodidit: [Quod me ab hoc mœrore recreari uis, facis, ut omnia, ſed me mihi non defuiſſe , tute teſtis es.nihil enim de mœro

223

re minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego non domi tuæ legerim. Sed omnem Conſolationem uincit dolor. Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipſe me per literas conſolarer. quem librū ad te mittam. affirmo tibi, nullam Conſolationem eſſe talem.] Item: [Omnia ſcripta doctiſsimorum hominum, quæcunque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam, ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit.] Quod Cicero ſe feciſſe in Conſolatione ſua inquit, id in hac diſertiſsime factum uidemus. quippe omnium philoſophorum, qui de morte luctuq; ſcripſerunt, ſententias intextas, ac digeſtas animaduertimus. Philoſophi autem illi præcipue preter Platonem fuerunt Crantor, Theophraſtus, & Xenocrates. ex quibus. Crantor ſcripſit Conſolationem ad Hipoclem, cui mors liberos eripuerat, Theophraſtus Calliſthenem, ſiue de luctu, Xenocrates de morte. ut plutarchus, & Diogenes prodiderunt. qui quamquam omnino hodie nulli ſunt, de his tamen ſic noſter hic ſcriptum reliquit, ut eorum ſe libros diligenter euoluiſſe, ac cognouiſſe, oſtenderit. Etenim hoc modo inquit: [Quamobrem prudenter à doctis, & ſapientibus uiris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu minuendo ante nos ſcripſerunt. quorum extant ſatis multa ſane ſapienter litteris mandata, in primiſq. à Theophraſto, Xenocrate, & Crantore. quorum libros cum ſæpe animi cauſſa ſumpſerimus in manus, admirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam eloquentiam, tum proxime legimus neceſſario. caſus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & uirtutis, & prudentię laudibus præſtantem, ita nos uel perculit uel afflixit, ut ab iis opem ad leniendum, & mitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maxime doctrina. atque auctoritate antea mouebamur. Itaque multa quæ ab illis uel acute cogitata, uel eleganter enunciata ſunt, ad dolorem noſtrum abſtergendum colligemus.] Hoc autem loco quęrere ab iſtis hominibus libet, ubi ſint prudentes hi de luctu minuendo commentarii, ex quibus imitator iſte ſe pręcepta collegiſſe ad lęniendam doloris ſui acerbitatem oſtendit, & ſi nuſquam exiſtunt, quomodo hęc ab illo ad ueritatem conformata contendunt? Mox: [Atq. hic locus à Theophraſto egregie tractatus, & perpolitus eſt, itemq. à Xenocrate, quorum uterque eos, qui communes caſus recuſant, imprudentiæ, atq. iniuſtitiæ condemnat, alter etiam diis ipſis aduerſos non dubitat appellare.] Item: [Sed ego Crantorem ſequor, cuius

legi

legi breuem de luctu librum.) Inde poſt multa. (Quamuis multos philoſophorum libros uel de luctu, uel de morte ſatis accurate legiſſemus, ut Theophraſti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet, tamen hoc ideo non feceramus, quòd euenturum putaremus, ut iis ipſis in noſtro mœrore uteremur. itaque neque lectionem, quantum opportuiſſet, accuratam nec memoriam ſatis intentam adhibuimus. caſu autem repentino oppreſſi non prius ad libros confugere potuimus, quam ante acerbitatis ui proſterneremur.) Simul etiam uolo, ut iidem mihi reſpondeant, ubi terrarum lateant ueteres iſti uel de luctu, uel de morte ſcriptores, à quibus ad imitatorem hunc monita hæc tam preclara manarint, Xenocratem dico, Theophraſtum, & Crantorem, quos quidem conſtat, multis iam ſæculis ex hominum memoria temporis iniuria prorſus euulſos. Nec multo poſt: (Nam, ſi uerum eſt, quod à Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe, diuina mente repletum, & cæleſtis indicandæ ſapientiæ gratia tã multis undique collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictum. in eo autem medio collocatos eſſe homines à Deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibuſq. per multis aſſidue luctentur, Deũ uero ipſum, quantum quiſque pugnando ualeat, quam que uiriliter fortitudine diuinitus accepta utatur, deſuper aſpectare.) Quin etiam illud tertium ſcire cupio, unde demum Theophraſti librum nouus hic imitator eruerit, aut à quo tandem hanc ille tam prɛclaram eius ſententiam ſumpſerit? Quod ſi his monumentis iampridem deletis nemo noſtrum uere has eorum adhibere ſententias potuit, quid eſt, cur Ciceronem ſemetipſum aperte prodentem hac gloria ſpoliemus ac ſimul illo repudiando hoc damni ſtudiis noſtrorum hominum afferamus?

In Tuſculana inde quarta ſic ſcriptum reliquit: (Sunt, qui unum officium conſolantis putent, malum illud omnino non eſſe, ut Cleanthi placet, ſunt qui non magnum malum, ut Peripatetici. ſunt, qui abducunt à malis ad bona, ut Epicurus. ſunt, qui ſatis putant oſtendere, nihil inopinati accidiſſe, nihil mali, Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolando, detrahere illam opinionem mœrenti, ſi ſe officio fungi putet iuſto, atque debito. Sunt etiam, qui hæc omnia genera conſolandi colligant, alius enim àlio modo mouetur, ut fere nos omnia in Conſolationem coniecimus. erat. n. in tumore animus, & omnis in eo tentabatur curatio.) Vrgeo adhuc uehementius. ſi omnia cõ

227

ſolandi genera hæc, quæ Cicero ſe ferme in Conſolationem coniecisſe denúciauit, hic quoque aperte adhibita, atq; expreſſa eſſe uidemus, cur non certum, atq; exploratum hunc illius eſſe commentarium aſſeremus? uſurpata uero omnes intelligent, qui ea ſibi ſigillatim conquirenda ſuſcipient.

Quod ſi imitator hic ea, quæ Cicero à ueteribus ſumpſit: eruere hoc tempore amiſſis præſertim, ac iam prorſus extinctis eorum monumentis nequiuit, num quæ ille primus prodidit expiſcari ſedulitate aliqua ualuit? multo minus. Quo modo ergo dicere illud potuit; (Neque ego auderem hoc ullo pacto primus prodere non enim tam ſtudioſe quæ laudari poſſunt appeto, quàm reformidare ea ſoleo, ex quibus posſit aliquid uel leuioris culpæ redundare. Quod à Cicerone factum Lactantius nutu tantum obſcurisſimo denotauit. Singulari nimirum, uel diuino potius homine nobis opus eſt, qui tam longe reſpiciat, ut quæ facta ſunt, omnia præſtanti quadam animi vi, atq; uirtute conſpiciat, Qui ſi fuit aliquid unquam, Cres ille Epimenider, ſi fabulis credimus, extitit. Non noſtrozum temporum, non noſtrorum morum, non huis occupatæ uitæ, non huius imbecillæ ætatis eſt tanta ad præterita ſubodoranda ſagacitas. clamet, quantum uelit, qui aliquem etiam exiſtere poſſe Ariſtotele meliorem contendit. ego præclare mecum, & cum omnibus actum iri putabo, ſi obſcuriſſima ipſius aſſequi conſilia, decretaque potuero.

Iam uero, ut longius orationem meam diſputando producam, quemadmodum, ſi quis mihi libros Ciceronis de rep. amiſſos offerret, ſtatim ad explorandam ueritatem pręcipue partem illam inquirerem, in qua naturalium tractatio rerum hæreret, de qua Atticum apud eum in Bruto ſic loquentem uiderem: (Tuis de rep. libris nos metipſi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam impulſi, atq. incenſi ſumus. &, ſi non inuenirem, eos ſtatim Ciceronis eſſe, abnuerem, ſic contra hac Conſolatione oblata illico deplorationem illam rerum humanarum inſignem requiſiui, pro maximo ueritatis argumento eam ducens, quód multis teſtimoniis compertam, & confirmatam haberem, Etenim in prima Tuſculana dixit: (Hæc quidem uita mors eſt, quam lamentari poſſem, ſi luberet. A. Satis tu quidem in conſolatione es lamentatus, quam cnm lego, nihil malo, quàm has res relinquere.) & in quarta: (Quid neceſſe eſt uitam efficere deplorando miſeriorem? fecimus hoc in eo libro, in quo noſmetipſos quantum potuimus, conſolati ſumus.) Item S. Auguſtinus.
libro.

libro. xix. cap. IIII. de Ciuitate: [Vitæ huius miſerias lamentatus eſt Cicero de morte filiæ, ſicut potuit.] Vbi uero ſumpto in manus libro comperi, ſcriptorem hunc in ipſo ſtatim diſputationis exordio omnium ætatum, ſexuum, & conditionum ærumnas copioſe adeo, ac diſerte complecti, ut facile poſſit, ſummum omnibus vitæ huius faſtidium excitare, atq., ut Cicero dixit, mirificum has res relinquendi deſiderium commouere, quieui, atq. omnem omnibus de eo dubitationem abiiciendam exiſtimaui. Quæ doctrinæ laus ſi recentis huius imitatoris ingenio, facultatiq. tribuitur, quid aliud, quàm Platoni, & Crantori, ac ceteris, qui hoc argumentum antiquitus perſequuti ſunt, præſtantisſimis uiris homo obſcurisſimæ, ac nobis adhuc incognitæ induſtriç adæquatur?

Poſſum minora quædam alia, & quidem non pauca commemorare, quæ Cicero ſe in Conſolatione ſcripſiſſe, teſtatus eſt, hic uero ſcripta licet animaduertere. ut illud XII. ad Att: [Quod ſi me' pſum per litteras conſolatus ſum, non me pœnitet, quantum profecerim, mœrorem minui, dolorem nec potui, nec, ſi poſſem, vellem.] Etenim in hoc libro idem præcepit: [Nec uero credi uelim, me, quia dolori nimio repugnem, iccirco dolorem omni ex parte improbare, omneſq. illius ex animo fibras euellendas exiſtimare.] & illud in ſecundo de Diuinatione: [Quid ego de Conſolatione dicam, quæ mihi quidem ipſi ſane aliquantum medetur, ceteris item multum profuturam puto.] in hoc enim: (Neminem puto fore, quem non rationes à nobis tam ſtudioſe à ſapientum libris collectæ inuent, & delectent. Eodem modo in Tuſculana quarta: (Ægritudinis ſedatio explicata eſt in Conſolationis libro. quodq; uetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæq; uim attulimus, ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet.) At in hac: (Quanquam recentibus morbis medicinam adhibere uetant ſapientes, conemur tamen conſulere nobis ipſis.) & poſt: (Hoc autem dolore afflicti conſolationem à nobis petentes nos met ipſos in dolore uincemus, ac naturæ quandam quaſi uim afferemus.) Et libro xii. ad Att: (Omnem conſolationem uincit dolor.) Hic: (Sed uincat dolorem conſolatio.) Item ibi: (Omnia ſcripta doctisſimorum hominum, quæcunque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam, ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli. quod certe afflicti, & fracti animi non fuit.) Hic vero: (Hoc nos in mærore noſtro, quod certe fortis eſt ęgroti, non ſolum

lum accipere, ſed etiam exquirere medicinam.) Quibus in ſingulis ad ueritatem excutiendam tantum momenti quiſque conſtituat, quā tum proprium iudicium, & res ipſa præſcribit.

Iam uero cum integra rerum à ſe in Conſolatione tractatarum capita aliis in commentariis indicata in hac ipſa inueniuntur, quid aliud quam hoc germanum opus eius eſſe teſtantur? in prima enim Tuſculana ſcripſit, ſe in Conſolatione de animorum immortalitate diſſeruiſſe; quod hic cumulatisſime per multas paginas expletum eſſe uidemus. In xii. uero ad Atticum de conſecranda filia egit, idq; ipſum in Conſolatione feciſſe, Lactantius affirmauit, hic uero multis adeo uerbis eſt factum, ut magna extremi operis quaſi regionem obſideat. Eodem in loco ſe filiæ fanum conſecrare uelle oſtendit his uerbis: (Hoc mihi debere videor, neq; leuari poſſe, niſi ſoluero, aut uidero me poſſe ſoluere, ideſt locum, qualem uolo, inuenero:) Et alio loco: (Fanum fieri uolo. neq; hoc mihi erui poteſt. At in hoc libro Tulliam alloquens dixit: (Tibi nunquam debitum me perſoluiſſe officium putabo, niſi ſupremo honore decorauero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem ſibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem.) Ad extremum ut ibi ſe filiam ſcriptis Latinis, Græcisq; celebraturum pollicetur, inquiens: (Ego, quantum his temporibus eruditis fieri poterit, profecto illam conſecrabo omni genere monumentorum ab omnium ingeniis ſcriptorum & Græcorum, & Latinorum;) ſic in hoc libro ſe id feciſſe teſtatus eſt, ad eam loquens: (Vigebis autem memoria, quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſę laudis teſtimonia, quæ ſempiterna fore, cum præſtantisſima ſint, plane confidere debemus. Atque hęc quidem ipſe Cicero de ſe, cui inſignem profecto iniuriā faciamus, ſi aperte pro laude ſua teſtanti fidem non habeamus. Etenim ſi M. Scauro quondam uno uerbo obiectum ſibi maieſtatis crimen inficianti credidit populus Ro. cur M. Tullio cauſſam profeſſionis pluribus aſſerenti auctoritatem non tribuamus?

Nunc prodeant ceteri. Lactantius libro primo, cap. xv. inquit: (Tullius in eo libro, in quo ſe ipſum de morte filiæ conſolatus eſt, non dubitauit dicere, Deos, qui publice colerentur, homines eſſe, & ipſe eoſdem ſe colere, uenerariq; teſtatur.) Animaduertant quæſo diligenter hunc locum omnes. duas ille res in hoc libro ſuſcepiſſe Ciceronem affirmat, & Deos homines eſſe aſſeruiſſe, & ſe illos uenerari, ac colere. quarum hic utranque intra paucos uerſus obiuit. Si-

quidem primum dixit: (Græcia multos habet factos ex hominibus Deos.) deinde addit: (Neque uero hæc à me ideo copioſius diſpu tantur, quòd eos temere, neq; ſatis conſiderate tam multos conſecra tos uelim,cum eos ipſe quoq; uenerer Deorumq; loco habendos pu tem.) Quid hoc teſtimonio poteſt eſſe diuinius, niſi ſi à diuino il lo, cui omnia perſpecta fuerunt, imitatore expreſſum fuiſſe, ſubiiciamus?

Cum autem idem libro tertio, cap. xiii. Conſolationem opus non ioculare uocauit, ſane ad id, quod hic ſcriptum eſt, mentem intendit: (Si grauioribus ludicra interdum admiſcere liceat.) & cum D. Hieronimus in Epitaphio Nepotiani dixit: (Crantoris uolumen ad con fouendum dolorem ſuum ſequutus eſt Cicero,) ſine dubio uerba illa huius libris expreſſit: (Sed ego Crantorem ſequor, cuius legi breuem illum quidem, ſed uere aureum, &, ut Panætio placuit, ad uerbum ediſcendum de luctu librum.)

An igitur hunc tantum ſententiarum, dictorumue contextum, tã quam aut temere initum, aut fucoſe nuper ab imitatore confictum repudiabimus, & locupletiora ueritatis teſtimonia, quàm cum aliorum, tum ipſius, qui ſcripſit, Ciceronis deſiderabimus? aut ipſum ab inferis exploratius, ac ſolidius uoluntatis ſuæ monumentum miſſurum, expectabimus? ubi enim in his, poſterius priori, ut ille dixit, non conuenit? quod ſequitur non reſpondet ſuperiori? ubi non ſic aliud ex alio nectitur, ut non, ſi ullam litteram moueris, labent omnia? cum ferme imitatorum huiuſmodi eſſe monumenta deprehendantur, ut prius à ſua oratione, quàm à noſtra ſuſpicione damnentur? Videte, quantum inter nos, ac ueteres illos interpretes Græcos interſit, & quantum conſuetudo de ſpatio maiorum, curriculoq; deflexerit. illi librum Ariſtotelis amplexi tenuerunt, licet auctoritatem ibi prolatam in iis, quos nominauit, libris diſerte expreſſam non inuenerunt, nos eum repellimus, in quo plurima alibi teſtata, ac denunciata diſerte, ac ſine ulla dubitatione clauduntur. illi libello uno repudiando ſe deteriorem Peripateticorum diſciplinam effecturos exiſtimarunt, nos uno admittendo Latinæ linguæ præſtantiam pollutu ros eſſe ueremur.

Neque uerum ſolum ſententiæ ab ipſo, aut ab aliis ſignificatæ hic uerbis ſuis inſigniter exornatæ reperiuntur, ſed uerba etiam ipſa, quæ uſurpata feruntur, membris, aut ambitibus ſuis apte deuincta eguntur, quæ Fragmenta uocamus. Vultis autem, ut rem iterum teſti moni

monijs affirmemus? procedat primus Cicero, ne forte multitudine aliorum dictorum ſic poſtea obruatur, ut non appareat. Quid ais M. Tulli? Quod factitare Demoſthenem obſeruaui, ut eademmet uerba, quoties apte caderent, adhiberet, id nunquam in animum in duxi, ut facerem, quòd ea res miram ingenii tenuitatem, & nimiam uerborum inopiam indicaret, quibus ego ſic abundaui, ut C. Cæſar me copię inuentorem, ac principem bene de nomine, ac dignitate po puli. Rom. meritum appellarit. Quanquam autem de induſtria ab hoc inſtituto refugi, tamen cum in Conſolatione perbellam quandā ſententiam de animis non unde cetera genitis intuliſſem, uſque adeo illam probaui, ut de eadem re poſt in prima Tuſculana diſceptans iiſdem uerbis repetiuerim; quòd elegantius, ac rotundius dici non poſſe cenſuerim. meq; è Conſolatione ipſa ſumpſiſſe teſtatus ſim. Age igitur qnomodo loquutus es in Conſolatione? Animis æterna cæli ſedes quærenda, eaq; propria illorum patria. Si quidem animorū nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil eſt enim in animis mixtum, atq; concretum.) & quæ ſequuntur. Quomodo uero Tuſculana? (Vt illa natura cæleſtis & terra uacat, & humore, ſic utriuſque harum rerum humanus animus eſt expers. Sin autem eſt quinta quædam na tura ab Ariſtotele inducta, primum hæc & Deorum eſt, & animorum. Hanc nos ſententiam ſequuti his ipſis uerbis in Conſolatione hæc expreſſimus. Animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil eſt enim in animis mixtum, atq; concretum.) & cętera ad uer bum. Quid uultis amplius? Si Cicero in hoc iudicio adeſſet, & librum, hunc ſuum eſſe conceptis uerbis iuraret, num certius hoc dicere teſtimonium poſſet? Quid ergo iſti contra dicunt? Hoc ipſum, opinor non Ciceronem, ſed imitatorem illum ſuum diligentem, atq; induſtrium effeciſſe. O rē in dignam, & prope intnlerabilem. cum de libro περὶ ἑρμηνείας ambigeretur, utrum ne Demetrij eſſet, ut ferebatur, an alterius, uni Theophilacto neſcio quid hæſitanter de illo pro ferenti aſſenſi ſumus. Ciceroni fidenter de Conſolatione ſua teſtifican ti fidem habere nolemus? atq; acriter omnia infirmaſse teſtimonia exiſtimabimus, ſi, ut tragici argumentum explicare fabulæ neſcientes ad Deum, ſic nos ad nouam imitatoris neſcio cuius ſagacitatem, ſolertiamq; confugiemus? Introducamus ceteros, quando Cicero, ut uideo, non ſolum inteſtabilis, ſed etiam deteſtabilis factus eſt.

Plinius ſic ſcriptum in ſua Præfatione reliquit: (Cicero in Conſo atione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor.) S. Hieronymus in Epitaphio:

·hio: (Crantoris uolumen ad conſouendum dolorem ſuum ſequutus
ſt Cicero.) Hic uero quemadmodum hæc expreſsit? (Hæc autem pe
ite, ut dixi, à multis tractata ſunt. Sed ego Crantorem ſequor, cuius le
i breuem, ſed ad uerbum ediſcendum de luctu librum.) Quid fingi
oteſt aptius? quid in hoc uel ipſe reprehenderet Ariſtarchus, homo
iudicio inſtructisſimus, atq; huiuſmodi artificii apud ueteres peritiſſi
nus habitus? qui notis appoſitis malos, falſoſue poetæ uerſus diſpun
it, non uno uerbo uniuerſum, ut noſtri, opus exterminauit.

Citate rurſus Lactantium, qui quaſi indignatus, quòd ſuperioribus
dictis ſuis habita fides non ſit, noua prolaturus accedit. is libro tertio,
cap. xix. inquit: (Cum Cicero in principio Conſolationis dixiſſet, luēdo
rum ſcelerum cauſſa naſci homines, iterauit id ipſum poſtea, quaſi ob
iurgans eum, qui uitam non eſſe malis plenam putet.) Negabitis, hęc
ab hoc libro abeſſe? non poteſtis. Nam in principio hæc poſita ſunt:
(Vt quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucē
ingredi posſis agnoſcere.) Inde poſt deplorationem miſeriarum iterata
cum prędicta obiurgatione hoc modo: (Redeo ad illud, quod initio
dixi, neminem eſſe, qui ſpiritum ducat, non miſerum, neminem uere
felicem, parumq́; ſapiunt ii, qui hominem luendorum ſcelerum cauſſa
natum felicem, aut beatum audent nominare.) Quid ergo dicunt, cum
ſe urgeri hoc tam manifeſto dicto conſpiciunt? nempe ad ſuam, opi-
nor, arcem, perfugiumq; recurrunt. Quod tu à Cicerone factum, nos ab
imitatore fictum eſse aſserimus. Bone Deus, quis unquam aut facilius
aut felicius omnia contrariorum argumentorum impedimenta remo-
uit, ac diſſipauit? Ergo quod Cicero ſcripſit, id quilibet homo repræ-
ſentabit? credo. Si quidem ut Herculi exprimendo ſatis eſt, ſiquis cla
uam effingat, ſic Tullio effingendo, ſi in clauſula, Eſse uideatur, adi-
ungat.

Tranſeamus ad alia. Idem eodem in loco ſcribit: (Hinc nata eſt ine
pta illa ſententia, hanc eſse mortem, quam nos uitam putamus, illā
uitam, quas nos pro morte timeamus. ita primum bonum eſse non
naſci, ſecundum citius mori, quæ, ut maioris ſit auctoritatis, Sileno
attribuitur. Cicero in Conſolatione. Non naſci inquit longe opti-
mū, nec in hos ſcopulos incidere uitæ: proximū autē ſi natus ſis, quā pri
mum mori, & tanquam ex incendio effugere fortunæ.) An uero
hęc ipſa in hoc libro deſiderantur? non, ſed ab imitatore illo noſtro
inſerta ſunt. Diuinum hominem, qui tam acute intexere, tam peri
te contexere, immo uero tam prouidenter omnia retexere didicit.

230

Et hic, cum eiuſmodi ſit, uſque adeo tamen præclara bona iſta ſua adhuc aut ignorauit, aut neglexit, ut terris ſe oſtendere, ac tantam uirtutis indolem hominibus patefacere recuſarit? Videamus autem, quomodo hæc interiecerit: (Naſci vero non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas, miſeriasq; ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? quare potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium uagitus, & eiulatus ſatis declarat. tributus eſt .n. ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, ac potius iis rebus, quas efficit, admiranda ſemper edit uel pietatis, uel iuſtitię, uel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere uitæ, proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, &, tanquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula idem certe confirmat, qui captus à Mida miſsionem doctrina redemit. docuit autem regem, nunquã naſci, optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proxime accedere. ideq; Euripidis teſtimonio poetæ ſapientiſsimi comprobatur.) Num potuit elegantius? non, equidem arbitror. Quare Plutarchus, & Seneca cum hunc locum legiſſent, uterque in ſuam Conſolationem conIecit. Cæterum hæc Sileni fabula ab Ariſtotele in libro de Anima, quem Eudemum uocauit, expoſita pluribus uerbis à Plutarcho relata eſt.

Quin etiam cap. XIII. reprehendens Ciceronem, qui philoſophiam uirtutis magiſtram, & uitę parentem uocarat, infert demum ſermone ad illum conuerſo: (Idem in Conſolatione hanc de philoſophia ſententiam tuliſti. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio ueri.) Hoc uero pariter in hoc libro apte interpoſitum eſt ad hunc modum. Nam cum de philoſophia dicere inſtituiſſet: [Sed nos philoſophia aduerſus omnes uel temporum, uel fortunæ, uel naturæ inſidias muniuit, quæ ita fortis eſt, ut nullius iniuriæ impetum extimeſcat, ita lenis, & ſuauis, ut omnes acerbitates facile mitiget, & molliat, ita demum utilis, & fructuoſa, ut totam ſe ad humanas utilitates liberaliſsime porrigat, atq; explicet,) denique infert: [Nihil accidere ualde graue poteſt iis, qui ſpe iam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed neſcio qui nos teneat error, aut miſerabilis ignoratio ueri. non enim tantopere bonis delectamur, quàm malis affligimur.) Quid eſt in his, quod ab officio diſcrepare cernatur? quid eſt, quod ſuam uim, & dignitatem non tueatur?

Rurſus libro tertio. cap. XIX. inquit: (Quod adeo uerum

eſt,

eſt, ut idem Tullius in Conſolatione non eaſdem ſedes in colere iuſtos, atq; impios prędicauerit. Nec enim omnibus, inquit, iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cęlum patere. nam uitiis, & ſceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atq; in cœno iacere docuerunt, caſtos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam ſtudiis, atq; artibus expolitos leui quodam, ac facili lapſu ad Deos, ideſt ad naturam ſui ſimilem, peruolare.] Hæc uero non ſolum prudenter intexta, ſed etiam prætexta ita ſunt, ut admiratione intelligentes afficiant: [Nam ſi quid in hominum animis pietatis, ſi quid religionis inerit, certe ob hanc potiſſimum cauſſam ſe à flagitiis, & facinoribus abſtinebunt, quòd impios, ac nefarios homines à Deorum concilio, ac ſocietate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus iidem illi ſapientes arbitrati ſunt, eundem curſum in cælum patere. nam uitiis,] &c.

Idem libro primo, cap. xv. ait: [Cicero in eo libro, quo ſe ipſum de morte filiæ conſolatus eſt, dixit, Deos, qui duplicē colerentur, homines fuiſſe. Itaque intra paucos uerſiculos duas res nobis dedit. Nam dum imaginem filię eodem modo ſe conſecraturum eſſe profitetur, quo illi à ueteribus ſunt conſecrati, & illos mortuos eſſe docuit, originem uanæ ſuperſtitionis oſtendit. Cum uerò, inquit, & mares, & feminas complures ex hominibus in Deorum numero eſſe uideamus, & eorum, in urbibus, atq; agris auguſtiſsima templa ueneremur, aſſentiamur eorum ſapientiæ, quorum ingeniis, & inuentis omnem uitam legibus, & inſtitutis excultam, conſtitutamque habemus.] Num uero hæc præteriit? nequaquam, immo uero appoſitę admodum attulit. Nam poſtquam homines, & uirtutes merito conſecratas, beſtias uero, atq; Amores conſecrandos non fuiſſe, oſtendit, meritam filiæ conſecrationem illaturus inquit: [Qui ergo ad hominum uitam uel ad iuuandam, uel excolendam, atq; exornandam aliquid attulerunt, quiq; uirtutibus, rerumq; geſtarum gloria præſtiterunt, eos nemo dubitet, iure Deos habitos, diuinoq; cultu affectos eſſe. Neq; ego ullo pacto auderem hoc primus prodere, non enim tam ſtudio ſe quæ laudari poſſunt, appeto, quàm reformidare ea ſoleo, ex quibus poſsit aliquid uel leuioris culpæ redundare: Cum uero & mares, & feminas complures in Deorum numero eſſe uideamus.] & quæ ſequuntur. Num inſerere commodius potuit? ne ipſi quidem aduerſarii, credo, dicent ſecus.

Age uero ſint hæc omnia imitatoris, quòd Lactantii nihil prate-

teriit.an uero illa non erunt auctoris, quod hæc à Lactantio prætermiſſa adiunxit? (Tantis enim ducibus aberrare non poſſumus, nec à nobis, ſed ab illis ipſis, quos ſequimur, rei tam iuſtæ, ac debitę ratio repoſcetur, iure enim feciſſe putandi ſunt, qui ne quem uirū, aut feminā pręclare meritam debito honore ſpoliarēt, eorū memoriam ſanctam, uenerandamq; eſſe uoluerunt. nos autem iniuſte ageremus, ſi, quos pari cultu, ueneratio neq; dignos cognouimus, eos pateremur ſilentio præteriri. Neq; hoc de te una, mea Tullia, dictum uolumus, cuius extabunt uirtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ ad omnem æternitatem impreſſa ueſtigia, ſed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut ipſi uidimus, aut futuro tempore poſteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amiſſam, aut mihi penitus ademptam uelim dicere, cum illuceſcat menti meæ quotidie magis præclariſſima nominis tui, tuarumq; uirtutum gloria. uigebis autem memoria. quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia conſignata ſunt tam excelſæ laudis teſtimonia. quæ ſempiterna fore, cum præſtantiſſima ſint, plane confidere debemus. Tibi igitur nunquam me debitum perſoluiſſe officium putabo, niſi de me optime meritam, quem eximie coluiſti, ac de patria, quam ſemper ornaſti, ſupremo honore decorauero. Id autem facile conſequar, cum is locus, quem tibi delegi, ſempiternam habiturus ſit religionem, noſtra uerò, ſiqua erit ex ea re conſolatio, quæ magna certe erit, aut ſi qua laus ex paterna pietate, mihi certe iucundiſſima acciderit. nihil enim aliud uel audire, uel memoria repetere libentius poſſum, quàm me in eam, quam ſumme dilexerim, ſummeq: diligendam merito ſuo cenſuerim, quàm maxime pium, gratumq; eſſe. Cum præſertim in alienos, quia de ſe optime erant meriti, tam prolixos, liberalesq; ſeſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint.) Hęc ut dixi à Lactantio, dum duo fragmenta continuaret, quia cauſſæ ſuę non ſeruiebant, omiſſa, imitator ſine dubio non finxiſſet, ſed Lactantio credidiſſet. quę tamen huic loco aptiſſima, ac prope neceſſaria ſunt. rationem enim reddit, cur ipſe ueterum exemplo filiam conſecrare ſtatuerit. Vnde ſermone ad illam conuerſo: (Neque hoc de te una, mea Tullia, dictum uolumus,) ita poſt pergit in fragmento à Firmiano citato: (Teq; omnium optimam conſecrabo) quod ineptiſſime feciſſet, niſi appellationem illam Tulliæ præmiſiſſet,

Fragmentum inde alterum Lactantius cum ſuperiore connectit, ſed uulgo imperfectum, atq; mendoſum, hoc modo: [Quod ſi ullum

unquam

unquam animal conſecrandum fuit, ſicut profecto fuit, ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit, huic idem honos certe dicandus eſt. quod quidem faciam. teq; omnium optimam, doctiſſimamq; approbantibus diis immortalibus ipſis, in eorum cętu locatam ad opinionem omnium mortaliũ conſecrabo.) Quod hic noſter cum & perfectius, & emendatius adhibuerit, certe ſe auctorem, non imitatorem oſtendit. ſic enim inquit: (Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit, qualia multa cõ ſecrauerunt. Aegyptii, quod nullum profecto fuit.) ſic uero legendũ eſſe perpetuus ipſe diſputationis contextus docet. Quare hunc locũ pręcipue cenſeo eſſe notandum, ut ad detrahendam omnem imitatori huic auctoritatem aptiſſimum.

Item libro tertio, cap. XXVIII. inquit: (M. Tullius in ſua Conſolatione pugnaſſe ſe ſemper contra fortunam loquitur, eamq; à ſe eſſe ſuperatam, cum fortiter inimicorum impetus retudiſſet, nec tum quidem ſe ab ea fractum, cum domo pulſus patria caruit. Tum autem, cum amiſerit cariſſimam filiam, uictum ſe à fortuna tur piter confitetur. Cedo, inquit, en manum tollo.) Hic duo tantum uerba ex oratione Ciceronis allata ſunt, reliqua ſententia, ſignificata eſt, non expreſsa, & tamen eam in hoc libro iis uerbis exornatam uidemus, ut à nemine, niſi ab ipſo rerum auctore, atq; eloquentiæ parente editam, ac perpolitam eſse, ſuſpicari poſsimus. inquit enim, Tulliam alloquens: (Noſti, quam ſemper alacri, fortiq; animo cunctis caſibus reſtiterim, ut ne me quidem pulſum patria, omniq; plane dignitate ſpoliatum tam acri impetu frangere, ac deiicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertauerim, quæq; mea fuerit in iis refutandis, frangendiſq; uirtus, & conſtantia, norunt omnes, qui uarios ciuitatis noſtræ caſus curioſe notauerũt. Cum uero Tullia te mihi extremo loco fortuna ademiſset, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus poſset humanis, quantaq; aduerſus me ipſum vi, ac poteſtate niteretur. itaq; nihil habui, quod dicerem, niſi Cedo, & manum tollo, cum tam graui accepto uulnere plane dolore perculſus, atq; afflictus eſsẽ.) Macte uirtute Cicero, qui magis nobiſcum loqui poſses, ſi eſses, uerſarerisq; nobiſcum? quis enim tanta ingenii excellentia exiſteret, qui hanc ſententiam uix, ut dixi, indicatam tam acute concipere, tam apte diſponere, ac tam ornate exprimere præter te potuiſset? ſcilicet nos indocti, & propè barbari, qui uocem ſæpe unam in præclaris tuis de-

ſideratam

ſideratam ad perficiendam ſententiam ſcriptis adhuc fingere animo non potuimus, quam doctorum iudicio probaremus,tam præclaros uerborum ambitus ad hanc abſoluendam aut animo aſsequuti, aut oratione complexi fuiſsemus. An uero quiſquam orationis faciendæ tam rudis,ac doctrinę conformandę tam imperitus artifex eſse poteſt, qui hæc ipſa componi,ac ſimulari ſine ulla aut rerum,aut uerborum repugnantia à quocunque ingenio poſse exiſtimet?&,quæ ipſe ſe aſsequi non poſse, neque à quouis præſtari potuiſse,intelligat, non continuò admiretur,& obſtupeſcat?

Venio Ad exempla Seneca in Conſolatione ad Marciam ſcripſit, omnes , qui monere aliquem uolunt , à præceptis incipere , & in exemplis deſinere , neque dubitandum eſt , quin inter hos præcipue Ciceronem ſignificarit , cuius illuſtris extabat tum Conſolatio, in qua primum rationibus, deinde exemplis contra luctum pugnauit. Quod item Lactantius lib. primo, cap. xv. notauit, cum dixit. [Fortaſſe præ nimio luctu dicat aliquis deliraſſe Ciceronem . Atqui omnis illa oratio,& doctrina, & exemplis,& ipſo loquendi genere perfecta non ægri, ſed conſtantis animi, & iudicii fuit.] In primis autem Cicero ſe exemplis uſum eſſe, in Tuſculana tertia demonſtrauit: [Quid? qui non putant lugendum uiris? qualis fuit Q. Maximus efferens filium conſularem, qualis L. Paullus , duobus paucis diebus amiſsis filiis, qualis M. Cato, prætore deſignato filio mortuo, quales reliqui, quos in Conſolatione collegimus.] & in ſecundo de Diuinatione: (Clarisſimorum hominum noſtræ ciuitatis grauisſimos exitus in Conſolatione collegimus)& D. Hieronymus in epitaphio Nepotiani: (Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos , Marcios, Craſſos , Marcellos, atque Aufidios. quorum non minor in luctu,quàm in bellis, uirtus fuit.& quorum orbitates in Conſolatione libro Tullius explicauit.) At hic liber cum aliis Græcorum,& Barbarorum exemplis multis, tum potisſimum etiam Romanorum abundat, atq; eorum potisſimum, quos D. Hieronymus à Cicerone commemoratos fuiſſe aſſeruit. uſque adeo ut ipſe ſcribere auſus ſit: (In tanta uel argumentorum, uel exemplorum copia, quibus ſe legentes pœne obrui ſentient, ecquis ſe immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?) Neq; uero hoc, credo, abnuunt , qui à nobis diſſentiunt, uerum ea ab imitatore ſtudioſe collecta , digeſtaq; ſubiiciunt. Fateor , hoc fieri potuiſſe. Eſt enim multo facilius priſca exempla eruere, atq; ornare, quàm aut fragmē

ta ſup-

ta ſupplere, aut ſententias expolire. Verum multis adeo indiciis oſtē dere poſſumus, hæc non ab imitatore, ſed à Cicerone conſcripta fuiſſe, ut plane futurus pertinax uideatur, qui huic ſententiæ refragetur. Primum Valerius, qui librum ſuum ex aliorum libris ita concinnauit, ut prima uerba ex oratione de Aruſpicum reſponſis intulerit, hiſtoriam Puluilli iiſdem prope uerbis narrauit, quibus in hoc libro refertur: (Puluillus,) inquit, (cum in Capitolio Ioui opt. max. ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem ſolemnium uerborum poſtem tenens mortuum eſſe filium ſuum audiſſet, neque manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neq; uultū à publica religione ad priuatum dolorem deflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egiſſe uideretur.) Hic uero: (Puluillus pontifex inter ſolemnium uerborum nuncupationem poſtem tenens, ut filium mortuum audiuit, neq; manum à poſte remouit, ne ſacra dirimeret, nec uultum a populo auertit, ne ſuum potius dolorem, quàm populi utilitatem, ac ſalutē cogitare uideretur.) Deinde Seneca in conſolatione ad Albinam idem fecit: (Rutilia,) inquit, (Cottam filium ſequuta eſt in exilium, nec ante in patriam, quàm cum filio, rediit. eumdem iam reducem, & in rep. florentem tam fortiter amiſit, quàm ſequuta eſt. nec quiſquam lacrymas eius poſt elatum filiū notauit.) Hic uero: (Rutilia C. Cottam filium in exilium ſequuta cum poſtea reuerſum in patriam amiſiſset, nemo eam lacrymantem poſt elatum funus uidit.) Neque uero negari poteſt, quin Seneca è Ciceronis Conſolatione hæc hauſerit, cum Cicero Rutiliæ hiſtoriam primus inueſtigarit. Siquidem ſic de ea ad Atticum libro XII. ſcripſit: (Velim me facias certiorem, Rutilia uiuone C. Cotta filio ſuo mortua ſit. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripſimus.) Atq; hoc idem dico de exemplo Corneliæ, quod Seneca iiſdem prope uerbis in eandem Conſolationem ſuam traduxit. Quin etiam P. Craſſi, Cn. Cæpionis, Lepidi, & Clodiæ exempla ut primus Cicero indagauit, ſic primus in hoc commentario prodidit, indagauit conſulens Atticum his uerbis: (Velim me facias certiorem, Cn. Cępio Seruilii Claudiæ pater uiuone patre ſuo naufragio perierit, an mortuo. & Vinuliæ filius uiuone P. Craſso Conſulari patre ſuo mortuus, an poſt.) Item: (Quæro de Regillo Lepidi filio, recte ne meminerim, patre uiuo mortuum.) Item: (De Rutilia, quoniam uideris dubitare, ſcribes ad me, cum ſcies. Sed quam primum num Clodia D. Bruto conſulari filio ſuo mortuo uixerit.) Prodidit his uer-

bis: (Sed antiquior P.Craſſus, uir clarus,& conſularis P. Craſsi filii mortem & uidit,& moderatisſime tulit. Nec ab eius laude abfuit,ac fortaſſe Craſſo prę̨ſtitit Cn.Cæpio,qui Cæpionem filium naufragio abſumptum ita non doluit, ut eum ne leuiterquidem è uultu; aut ulla corporis parte commotum è familiaribus quiſquam ullo pacto ſenſerit.] Item:(Nihil iam Rutiliam miremur, quę C. Cottam filium in exilium ſequuta cum poſtea reuerſum in patriam amiſiſſet,nemo eam lacrimantem poſt elatum funus uidit. Pariq; fato Clodia uſa eſt,quę D. Brutum filium conſularem mortuum ſuperſtes uidit,neque tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. (Quid dicam, quòd loquens de Q. Fabio in primis laudationem eius extulit, quam in foro filio mortuo dixit, non ſingularem ſolum oratoris conſtantiam, ſed eximias etiam uirtutes orationis exponens? Quod qui aſsequi potuit,niſi qui eam orationem legit, quæ iampridē prorſus euanuit? (Neq; ſolum non doluit,) inquit,[quod fortisſimi animi fuit, ſed etiam mortuo laudationem in foro dixit, quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenſeri poteſt. cuius orationem quis non admiretur inſignem ingenii, iudicii, ordinis præſtantia? quo modo ille uel ea, quę dixit, ſine luctu dicere, aut quæ ſcripſit, ſine dolore cogitare potuit. cum præſertim hoc in illa laudatione & admirari,& obſtupeſcere ſoleamus, quod non, ut alii, de cæterorum fortitudine diſputat, ut ſuum ipſe dolorem aliorum exemplo minuat,ſed in filio hærens illius maxime uirtutes, propriasq; laudes, quę uel acerbiorem efficere doloris ſenſum poterant, longisſimo ſermone perſequitur.) Quis, quis, inquam, imitator has huius orationis opes tantas explicuiſſet, quas non nouiſſet? noſſe autem qu poſſet, quas non legiſſet? Ipſum Ciceronem accepimus, cum ad dicendum inuitaretur, reſpondere ſæpe conſueuiſſe, ſe parum idoneum eſſe, quia pridie non legiſſet,nunc meliorem Tullio aliquem nacti ſumus, qui non ſolum dicere, ſed etiam ſcribere nulla præcedente lectione aptisſime, cauſſa etiam ita prorſus incognita, posſit.

At ſententias graues ex amisſis ſapientium commentarii ſepoſuerit ambitus Ciceronia nos peritisſime intexuerit, infinitam ignotorum exemplorum copiam ex tota antiquitate collegerit, num uero tantis uel ingenii, uel ſtudii inſtructus præſidiis erit, ut hoc totum corpus ſuſtinere ſine firmis eloquentiæ uiribus posſit? &, ſi exempli gratia ueſtem nactus oratoriam erit, num propterea etiam neruos ora-

tore

ſore dignos habuerit? Prçclare enim Iulianus Cæſar cuidam inimicum ſuum de affectato imperio deferenti, ac pro indicio purpureum ſibi indumentum ex ſerico pallio comparare dicenti, reſpondit, purpurea quoq; pedum ad illum tegmina deſerto, ut ſciat, ſine maximis uiribus pannulos leues nihil proficere. Præcipuum igitur uerborum delectum, copiam, ornatum, lenitatem, numerum, atq; aptam illam, & quaſi rotundam conſtructionem neceſſe eſt afferat, qui Ciceronem ipſum ſibi tractandum ſuſcipiat. Etenim ut Pythia illa quondam malos uerſus, ac minime Homericis, aut Heſiodiis pares effundens ſatis aperte eos ſuos eſſe, non Apollinis Muſarum principis oſtendebat, ſic hic, ſi ſuum, non diuini oratoris ornatum attulerit, ſemet uerſiculo primo prodiderit, ita ut facile quilibet audiens dicere poſſit: Non hæc uox Dei eſt, non ſonus, non dictio, non numerus, ſed mulieris longo interuallo Dei maieſtatem ſimilitudinem conſectantis. Hunc uero magnificum, ac ſplendidum orationis apparatum à Tullio in Conſolatione ſua fuiſſe adhibitum, docet Lactantius libro primo, cap. xv: (Non puto, illum tam uarie, tam copioſe, tam ornate ſcribere potuiſſe, niſi luctum eius, & ratio ipſa, & conſolatio amicorum, & temporis longitudo mitigaſſet.) eundem uero etiam in hac, quæ reprehenditur, enitere, omnes profecto probabunt, qui ſingulas comprehenſiones orationis huius notabunt, quæ adeo inter ſe aptæ, atq; ornatæ ſunt, ut illud pro meo iure auſim aſſerere, ipſum ſemet interdum uideri ſuperauiſſe. Quod contentione inſignium duorum locorum inter ſe facta lubet oſtendere. In Tuſculana prima cū doceret, Cn. Pompeium, ſi mature extinctus eſſet, multa mala quæ poſtea contigerunt, effugere potuiſſe, ſic ſcripſit: (Pompeio familiari noſtro, cum grauiter ægrotaret Neapoli, melius eſt factum, coronati Neapolitani fuerunt. nimirum etiam Puteolani uulgo ex oppidis publice gratulabantur. ineptum ſane negocium, & Græculum, ſed tamen fortunatum. utrum igitur, ſi tum eſſet extinctus, à bonis rebus, an à malis diſceſſiſſet? certe à miſeris, non enim cum ſocero bellum geſſiſſet, non imparatus arma ſumpſiſſet, non domum reliquiſſet, non ex Italia fugiſſet, non exercitu amiſſo nudus in ſeruorum ferrum, & manus incidiſſet, non liberi defleti, non fortunæ omnes à uictoribus poſſiderentur. qui, ſi tum morte obiiſſet, in ampliſſimis fortunis occidiſſet, is propagatione uitæ quot, quantas, quam incredibiles hauſit calamitates?) Belle, atq; ornate. quis negat? at in hoc libro, quanto omnia uberius, ſplendidius, ac prope magnificentius? (Pōpeij noſtris familiaris caſu quid in ciuitate notius, quid illuſtrius,

134

aut quid omnium oculis, ac mentibus perſpectiuus,& clarius? hunc ſi mature extinctus eſset, nihil doloris, nihil inuaſiſset mali. quòd tam diu in uita manſit, iccirco factum eſt, ut ſingularis calamitatis exemplum omnibus præbuerit. cui eo luctuoſior fortunæ acerbitas uiſa eſt, quo feliciore, ac ſecundiore fortuna in omni uita uſus erat. quis enim uniuerſis ciuibus aliquando carior. quis in toga, uel rebus geſtis, uel honoribus extra ordinem delatis clarior? quis opibus, propinquitatibus, amicitiis florentior? cui nihil prorſus ad ſummam, abſolutamq; felicitatem, præter honeſtum, ac iucundum uitę exitum, deeſſet. Sed uideamus, quantum in rebus humanis fortunæ poſſit iniuria, niſi malimus ad propriam mortalis uitæ nimis aſperam, miſeramq; conditionem omnia mala reuocare. qui enim ampliſſimis fortunis uſus erat, qui nihil, niſi ſublime, ac beatum nec cogitare, nec optare conſueuerat, cui omnia uel ad uſum, uel ad uoluptatem ſupererant, bellum cum ſocero ſuſcepit, deſeruit domum, profugit ex Italia, &, cum antea nihil in ceteris bellis, niſi ſummo conſilio, prudentiaq; geſſiſſet, cum uel maxime ingenio, iudicioq; excellere debuiſſet, ſui pene oblitus eſt. Itaque imbelles, & infirmas copias, tirones, collectitioſq; milites cum robuſtiſſimis legionibus conferre non dubitauit, & amiſſo exercitu, ereptiſq; caſtris turpiſſime uictus in ſeruorum manus uir ſummus, & clariſſimus incidit. uita uero ut miſerabiliter priuatus ſit, commemorare, nihil eſt neceſſe. cum eo ipſo, quòd in tam miſeram fortunam delapſus, uitam cito amiſerit, minus fortaſſe miſer cenſeri poſſit. beatiſſimus autem obiiſſet, ſi cum in rep. florebat, cum ualebat auctoritate, & gratia, cum copiis, opibuſq; affluebat, è uita deceſſiſſet. cuius propagatio quantum illi mœroris, ac luctus attulerit, non modo ſcribendo, ſed uix etiam cogitando conſequi quiſquam poſſit.] Hoc mihi uere uideor eſſe dicturus, Ciceronem nullo in loco uberius flumen eloquentiæ profudiſſe, quàm in proœmiis librorum de oratore, & tamen cum ibi, & hic argumentum idem tractauit, hic uideri omnia maiore ornatu, ac copia explicuiſſe, ac neſcio quo modo inſigniorem uerborum florem, ac lumen orationis adhibuiſſe, Etenim ſic ibi: (Vt mihi non erepta L. Craſſo à Diis immortalibus uita, ſed donata mors uideatur. non uidit flagrantem bello Italiam, non ardentem inuidia ſenatum, non ſceleris nefarii principes ciuitatis reos, non luctum filię, non exilium generi, non acerbiſſimam C. Marii fugam, non illam poſt reditum eius cædem omnium crudeliſſimam, non denique in omni genere deformatam eam ciuitatem, in qua ipſe florentiſſima multum omni-

bus

bus gloria præſtitiſſet) Hic uero (L. Craſſum ex noſtra ciuitate clariſsimum, & eloquentiſsimum uirum matura mors quantis è moleſtiis quantiſq; incommodis eripuit? nam qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quę mortem eius conſequuta ſunt, incredibilem, ſi uixiſſet, dolorem accepiſſet, flagrauit enim bello Italia, exarſit ſenatus inuidia. nihil denique in ciuitate fuit, quod non eius temporis calamitatem, luctumq; perſenſerit. Nam quid fugam Marii, quid cetera, quę in illius diſceſſu acciderunt, maxime luctuoſa, ſummeq; miſeranda cōmemorem? quid reditum illum ſanguinarium. cuius recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat? tenemus enim memoria, aut ſaltem ex patrum ſcriptis accepimus, crudeliſsimam omnium cædem illo tempore eſſe factam, trucidatos bonos uiros, & ciues, inciſas eorum ceruices, in Roſtriſq; poſitas, qui multorum ciuiū ſalutem, ac dignitatem eloquentia peperiſſent. quàm multos ex illa reip. tempeſtate commemorare poſſumus, innocentiſsimos homines, atq; optimos, ut acerbiſſimam calamitatem effugerent, libertatē morte quæſiſſe. O acerbum, ac nemini non pænitendum reip. ſtatum, conditionemq; uiuendi, cum eos ipſos, qui remp. ſuo labore, ſuoq; ſanguine auxerint, iuuerint, ſeruarint, nuſquam tutos, nihilq; magis, quàm propinquorum manus, ac gladios timentes, horreſcentesq; uideas; illorum autem, quorum ope, atq; auxilio ſeruatus ſis, cum horribiles, miſeroſq; caſus ſpectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilq; afferre adiumenti queas. quis neget, iis ipſis, qui hæc intueri cogantur, mortem eſſe non modo detrectandam, ſed etiam optandam? qui autem ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio conſequuti ſint, eos uero beatiſsimos iure omnes exiſtimabunt, qualem fuiſſe L. Craſſum niſi res ipſa probauiſſet, nihil eſſet, cur oratione perſuadendum uideretur.) An uero credimus, aut ueriſimile exiſtimamus, ſine maiore quadā īgenii ui tātā fluere eloquētiā potuiſſe abūdātē, ut Ciceronis uocibus utar, ſonantibus uerbis, uberibusq; ſententiis? aut quenquam tantam copiam, & facultatem in dicendo conſequi, præter Ciceronem aliam potuiſſe? cuius ingenium uix ſatis Quintilianus admirans habuit. ſi diuinum, ac cęleſte uocauit. niſi forte acriora apud nos hoc tempore, quàm olim apud Græcos, exoriuntur ingenia. apud quos Iſocrates non ſolū orator bonus, ſed etiam orandi magiſter præſtantiſsimus, cum extrema ætate ad eam orationem ſcribendam ſe contuliſſet, quam Panathenaicam appellauit, duodecim annorum ſpatium ab omni publico munere liberū depopoſcit. Quod eò fuit admirabilius, quòd is omne

ętatis ſuæ tempus contraria opponendo, paria paribus referendo, ac ſimiliter cadentia, & ſimiliter deſinentia conſectando conſumpſerat. uſque adeo ut in noſtrum hunc intuentes illud dicere de Iſocrate ue re poſsimus, quod, teſte Platone, ſculptores olim de Dædalo uſurparunt, ipſum, ſi ab inferis excitatus eiuſmodi opera perfeciſſet, qualia fuerant ea, unde ſibi tantam gloriam peperiſſet, riſus eſſe maximos allaturum. Sed ſtulti ſumus, qui in re tam clara, ac manifeſta longiore argumentatione contendimus. Equidem ſi libri de officiis omnium pręſtantisſimi nuper inuenti in eadem diſquiſitionem addu cerentur, vix me tam multa teſtimonia comparare poſſe ad eos con firmandos idonea ducerem, quibus hæc Conſolatio comprobatur. neque enim aliud eſt opus, de quo plura fortaſse aut aliorum, aut ipſius anctoris monumenta loquantur. Quare cum ita confecta ſit, vt non, quemadmodum orationes illæ, declamatorie nota omnibus de contemptu mortis argumenta complexa ſit, ſed nullum veterum, quos nos non nouimns, philoſophorum huc pertinens præceptum omiſerit, nullum antiquitatis, quam nos non perſpeximus, opportu num exemplum reliquum fecerit, cum porro hic omnia, quæ Cicero de ſe, aut alii de ipſo tradiderunt, accurate, ac diligenter effinxerit, ac cuncta ea ratione, ordineq;, eaq; ingenii ubertate, & copia comprehenderit, ut facile appareat, à nemine alio, quàm à Tullio, eodem modo ſcribi, diciq; potuiſse, nemo adeo à uero auerſus, aut publico bono, ne dicam, ſecundæ Ciceronis ipſius infeſtus eſse fortunæ debet, quin ipſam, tanquam uere Tullianum fœtum accipiat, atq; asſiduo, & ſummo ſtudio foueat, haudquaquam temere eorum orationi, opinioniue conſentiens, qui monumentum huiuſmodi ab imitatore induſtrio conformari, ac confici potuiſse, contendunt. neque enim aliqua tam accurata ſuſcipi ueritatis imitatio poteſt, quæ numeros oēs expleat ueritatis. nec ſi locus unus apte, ac con gruenter intextus, aut ſcite, & prudenter expreſsus fuiſset, ppea cūcti cōponi, & tractari eadē arte, ac ſolertia potuiſsēt. &, ſi nō operoſū, nec difficile fuit, fingere, quæ nulla oīno extabant, multo procliuius, atq; expeditius extitit, cū aliis multis inuenire, quę facta erant. Ac quibus q dē rationibus defendi edita Ciceronis Conſolatio poſsit, nobis, quate nus rogati ſumus, ut noſtrā ſententiā ederemus, eſt demonſtratum. q bus ſuadeo tandiu unuſquiſque aſſentiat, donec in contrariam partē probabiliora, ut dixi, atq; ad ueritatē propenſiora inueniat. Hoc ſi euenerit, tum (Arbitrium ueſtrum, ueſtra exiſtimatio valebit.)

EIVSDEM PRO EADEM ORATIO SECVNDA.

QVÆ pro aſſerenda Conſolationis auctoritate aduerſus eos, qui illam ſimulatam eſſe dicebant, indicia edi,& dari teſtimonia potuerunt, ea ſuperiore oratione ſatis multa à nobis, & ſatis firma, credo,prolata ſunt. Reliquum eſt,ut eorum rationibus occurramus, qui imitationis uitia colligentes, eandem temere,ac parum ſcite confictam eſſe contendunt; neque enim iis ſtantibus ſuperior noſtra ſtare defenſio poteſt. Hoc autem eò libentius faciemus, quòd hanc unam uiam ad uerum eliciendum idoneam arbitramur. neq; enim, ſiquis ex noſtris extitit, qui hæc tam præclara,ac tam magnifica peperit, ipſe poſthac ſeſe occultare uoluerit, ubi opus ſuum non omni ſolum crimine liberari,ſed ſumme quoque probari, laudari, ornatiq; perſenſerit. Vtinam autem qui ingenium, doctrinamque ſuam ad huius reprehendēdam induſtriam cōtulerunt,uno mecum ad eam collaudandā animo conſpiraſsent. nam aut imitatorem iam ex latebris mira optatæ laudis dulcedine delinitum eduxiſsemus, aut certe populo librum Ciceronis eſſe perſuaſiſſemus,ac præclaro hoc quoque Latinam linguam monumento cumulaſſemus.Quod quia factum non eſt, quę ſecunda nauigatio eſt,argumenta,ut dixi,diſſentientium expendamus,eo animo, ut ſi grauia,& uera eſſe deprehenderimus, ultro illorum nos partibus aggregemus, ſin minus, in noſtræ quaſi ſtationis pręſidio maneamus. ceteris uero, qui quaſi ſpectatores liberalis huiuſce contentionis aſtiterint, cauſſam certioris,ac ſyncerioris de re tota iudiciis præbeamus. neq; enim uerum elucere, niſi cauſſarum utrinque facta contentione, poteſt.

Quid igitur iſti aiunt? nempe quæcunq; de Conſolatione à ueteribus ſcripta ſunt, ea tanta ab imitatore ſolertia eſſe expreſſa, ut plane lux ipſa ueritatis nobis ſit imprudentibus infuſcata.Quod quidē, ut nouum, etiam, atq; etiam arbitror attendendum. Neq; .n. huiuſmodi

modi nunc quæſtio de huius libris ueritate in diſceptationem uocatur, qualis priſcis temporibus de multis aliis eſt adducta. ſiquidem non cuius hic commentarius ſit, quæritur, ſed uerus ne, an ſimulatus ſit, diſputatur. neque opere probato ipſe ad laudem opifex indagatur, ſed ars inuenta una cum ipſo ad ignominia artifice condemnatur. Olim illa controuerſia præclara doctorum hominum ingenia uehementer exercuit, utrum dialogi quidam Platonis eſſent, an Aeſchinis, quorum utrumq; operam Socrati diligentisſime dediſſe, conſtabat; aut utrum nonnulla ſcripta Ariſtoteli, an Theodecti eſſent attribuenda, qui diſcipulus eius fuiſſe ſtudioſisſimus ferebatur. Nimirum ſic tum de auctoribus quærebatur, ut de laude operum nihil omnino detraheretur. nunc uero noua, atq; ante hunc diem inaudita quæſtio inſtituitur, num emerſa è tenebris Ciceronis nomine Conſolatio uere à Cicerone conſcripta, an per ludum, temere ab erudito aliquo ocio abundante confiGa ſit. in quo non modo fucatum opus, ſed etiam opifex ipſe adulterinus arguitur. Quod qui faciunt, ſane ſcribendi rationem plurimis, ac maximis anguſtiis, & ſalebris impeditam inducunt. Etenim qui imitationem iſtam ipſorum ſibi iudicio depopoſcit, non ſolum uniuerſam quæſtionem de morte, & luctu neceſſe habuit explicare, ſed ipſius etiam Ciceronis mores, atq; animi perturbationes, factorum, & conſiliorum rationes, temporum, caſuumq; uarietates exprimere. atq; ut hæc ſumma inter ſe conſenſione congruerent, enixe operam adhibere. Quam laudem aſſequi, lubricum, ac difficile adeo eſt, ut etiam Cicero, ſi quando ab ipſo uigilantis, atq; accurati ſcriptoris defecit officio, tum maxime ſui disſimilis uiſus ſit, cum ad eiuſmodi imitationem ſe contulit. Quare, quoniam qui Ciceroni huius libri auctoritatem eripiunt, non ſolum imitationem adhibitam eſſe aiunt, ſed uitia etiam imitationis quędam adducunt, contemnamus cetera, & pro nihilo ducamus, atq; inſtituto ſententiarum, fragmentorum, exemplorum, ac uerborum ordine conſeruato, ad ea perpendenda, quæ à pluribus, prout accepimus, aduerſus ſingulas huius libelli partes allata ſunt, accedamus.

Negant quidam, ut exordiamur à primis, eiuſmodi à Cicerone ſuſcipi principium potuiſſe: (Quanquam recentibus morbis medicinā adhibere, uetant ſapientes.) & aiunt: (Si cicero principium hoc feciſſet, ueriſimile eſt, eum in Tuſculana diſputatione fuiſſe id ſignificaturum, ut ſolet, ac ſcripturum in hunc fere modum. Quodq; uetat Chryſippus, ut in eius libri principio ſcripſimus. Quare quod eſt illius

diſpu-

diſputationis proprium, non uidetur Conſolationis libro fuiſſe tribuendum.) Ego uero, etſi inuitus facio, ut ab amicorum, & quidem doctiſſimorum hominum, opinione diſcedam, tamen ueritatis cauſſa, quæ omnibus eſt gratiis præferenda, dico, primum illam ſententiæ Chryſippeę in Conſolatione uſurpatæ repetitionē, haudquaquam cōſuetudini, ut aiunt, Ciceronis accommodatam futuram, neq; enim quoties ille alicuius ſcriptoris auctoritatem repetiit, eā ſe alibi quoq; adhibuiſſe, ſignificauit, ſed quoties aut totum libri argumentum, aut inſignem aliquem eius locum attingit, ea ſe alibi tractaſſe, oſtendit, ut ſe præſenti longioris de ea re diſputationis onere liberaret. exempli gratia contigit, ut in libris de officiis mentionem eloquentiæ, amicitiæ, & gloriæ faceret, de iis ſe in Hortenſio, Lælio, & in libris de gloria copioſe ſcripſiſſe, ſignificauit. fuit eidem etiam agriculturæ, Probabilium, & ſumptuum publicorum commemoratio inferenda, ea ſe loca perpurgaſſe antea in Catone, in Academicis, & in libris de rep. monuit. at ſententiis ſcriptorum alibi ſe uſum, ferme neq; dixit unquā, neq; id facere opus habuit. quod ex his cognoſci locis poteſt. In ſecundo enim de finibus ſcripſit: (Vt ad Architam ſcripſit Plato, non ſolum ſibi natum eſſe meminerit, ſed patriæ, ſed ſuis.) at in primo de officiis: (Vt præclare ſcriptum eſt à Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ſed ortus noſtri partem patria, partem parentes uindicant.) Ibidem: (Oculorum, inquit Plato, eſt in nobis ſenſus acerrimus, quibus ſapientiam non cernimus, quàm illa ardentes amores excitaret ſui, ſi uideretur?) Hic uero: (Formā, & tāquā faciē honeſti uides, quę ſi oculis cerneretur, mirabiles, ut ait Plato, amores ſui excitaret.) Ibidē in quinto: (Iubet nos Pythius Apollo noſcere noſmetipſos.) at ī prima Tuſculana: (Monet Apollo, ut ſe quiſq; noſcat.) Itē ī Bruto: (Heſiodiū illud laudatur à doctis, quòd eadē mēſura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, ſi poſſis.) at in primo de officiis: (Ea quæ acceperis utenda maiore menſura, ſi poſſis, iubet reddere Heſiodus.) In his certe locis nuſquam elucet iſta familiaris Ciceroni, quæ dicitur, repetitæ auctoritatis ſignificatio. deinde addo, Ciceronem non potuiſſe ſcribere: (Quod uetat Chryſippus, ut in Conſolationis principio ſcripſimus,) quia hic non nominat Chryſippum, ſed ſapientes, quę uox cadere in alios etiam poterat, quàm Chryſippum. Hanc uero Chryſippi ſententiam ab illo in hoc commentario uſurpatam ex eo liquere, quòd poſt dixit in Tuſculana: (Quod uetat Chryſippus, ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus)

fecimus.) ubi enim fecit, niſi in conſolatione ? Sapientes autem hic dixit pro Chryſippo, quo modo poſtea quoq; ſapientes pro Socrate. (Non omnibus,) inquit, [arbitrati ſunt iidem illi ſapientes, eundem curſum in cęlum patere,) in Tuſculana uero: (Socrates diſſeruit, duas eſſe uias, duplicesq; curſus animorum à corporibus excedentium.) & quæ ſequuntur.

Quod autem ipſam quoq: ſententiam: (Non eſſe medicinam morbis recentibus adhibendam,) probabilem eſſe negant, quia repugnet illi alteri: (Principiis obſta , ſero medicina paratur,) ac propterea ex pręceptis Ariſtotelis ratione muniendam fuiſſe aiunt, uereor, ut illis poſſim concedere. Etenim ſi Probabile, auctore Ariſtotele, dicitur illud, quod ab omnibus, aut pleriſque, aut certe à ſapientibus approbatur, certe & hæc quoque ſummam probabilitatem habeat , neceſſe eſt, quæ ſummorum uirorum Hippocratis, Platonis,& Chryſippi auctoritate firmatur. Quid dixit Hyppocrates? (Concocta medicari,& mouere, non cruda, neq; in principiis, modo non turgeant: plurima uero non turgent.) Quid Plato? in Timæo: (Morbi, niſi periculoſiſſimi ſint, medicamentis non ſunt irritandi. nec difficile malum pharmacis inſtigandum.) Quid Chryſippus? (Recentibus tumoribus non ſunt admouenda remedia.) Quod deinde diſertius explicuit Plinius: (Crudum uulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atq; ultro requirit.) Itaque neq; Plutarchus, neq; Seneca in Conſolationibus ſuis hanc culpam exhorruerunt, uerum ambo in exordiis eandem ſententiam nulla ratione fultam adhibuerunt. Plutarchus: [Quando peritiſſimi medici confertim ingruentibus uitioſorum humorum fluxionibus non ſtatim medicamenta applicante, ſed tumorem inde ortum patiuntur foris illitis remediis ipſum ultro cō coctione quadam emolliri.] Seneca: (In morbis quoq; nihil eſt magis periculoſum, nec pernicioſum , quàm immatura medicina.) Ex quibus intelligi licet, & hanc ſententiam huius loci eſſe maxime propriam,&, quia illi aperte eam quoq; Conſolationis ſuæ in exordio poſuerunt, librum hunc uel ex hoc Ciceronis eſſe, concludi poſſe, à quo illi multa etiam alia mutuati ſunt. nec Ciceronem tantum , ut medicum, de ueritate huius propoſitionis, quàm ut oratore, de probabilitate elaboraſſe.

Quod uero addunt: (Cum ageret de conditionibus ætatum, mire ſenectutem uituperauit. quod ſi feciſſet Cicero, de ea re in libro de ſenectute, quem paullo poſt ſcripſit, ſe excuſaſſet, ubi ipſam ſenectutem ma-

tem magnis laudibus extulit,& à quattuor illis accuſationibus defen dit. Solet enim Cicero diligenter cauere, ne ſibi ipſe aduerſari quodammodo uideatur. Itaque in libro de amicitia,cum Scipionem in eo felicem celebraret, quòd ſenectutis moleſtiam minime expertus eſſet, de ipſa ſenectute moderate egit in hunc modum. Senectus, quanuis non ſit grauis, ut memini Catonem anno uno, antequam mortuus eſt, mecum,& cum Scipione diſſerere,tamen aufert eam uiriditatem, in qua etiam nunc erat Scipio. Iam apparet, quanta cautione Cicero progrediatur, quam ſine dubio non adhibuiſſet, ſi quam ſenectu tem maximopere uituperaſſet, paullo poſt ſine ulla excuſatione laudaſſet;] aperte confiteor, me huius argumenti uim non perſpicere: (Si Cicero in Conſolatione ſenectuti male dixiſſet , poſt in Catone eam laudans excuſationem adhibuiſſet.) quippe non uideo,quomodo Cato, qui apud Ciceronem ſenectutem ab illis quattuor criminibus uindicauit, ſe excuſare potuerit, quòd Cicero eam in Conſola tione uituperaſſet. Hæc .n. dixiſſe Cato inducitur multis annis antè, quàm Cicero naſceretur, centum amplius, quàm Conſolationem ag grederetur. ſimul etiam non reperio, quando aliàs hoc Cicero fecerit, ut per antiquas perſonas rationem ſuorum factorum , conſiliorumue reddiderit. fecerit? immo qua ratione potuerit. ſiquidem Paterculus in primo ſcripſit: (Tragicis non concedendum, ut loca uetera nouis nominibus appellent. nihil enim ex perſona poetæ,ſed omnia ſub illorum, qui illo tempore uixerunt, dixerunt.) Quod præceptum item ad eos, qui dialogos ueterum perſonarum inducunt, eſt transferendum. Nam quod in Lelio inquit Scipio:) Senectus quanuis non ſit grauis, ut memini Catonem anno, antequàm mortuus eſt, mecum,& cum Scipione diſſerere,] nihil ad hanc ſententiam pertinet. Etenim uterque ſermo cum ab eodem Lelio , tum ante ortum Ciceronis , eſt celebratus , ita ut nullæ ibi partes ipſius eſſe potuerint . Conſolationem autem ipſe per ſe tradidit, non per alios attulit. Atqui Ciceronem miſerias humanæ uitę in Conſolatione deplo rauiſſe,& ipſe, ut diximus,& ueteres alii prodiderunt. inter calamitates uerò eius incommoda etiam eſſe ingraueſcentis ætatis, liquet ex Axiocho, quem non Platonis, ſed Aeſchinis Socratici Diogenes eſſe oſtendit.Quare ut dubitandum non eſt,quin Cicero in Conſolationem ſenectutis accuſationem intulerit, ex auctoritate ipſius , quem imitatus eſt, Crantoris,ſic pro explorato habendum eſt,non potuiſſe Catonem excuſationem eiusmodi afferre defenſionis. Nam ſi ita

E eſſet

eſſet, etiam L. Craſsus in primo de oratore rationem expoſuiſſet, cur tantopere iuris ciuilis profesſionem, ac ſcientiam collaudaret, quam Cicero conſul in oratione pro Murena facete admodum irriſiſſet. Quid? ſi ne fuit quidē ulla purgatio neceſſaria, quia defēſio Catonis accuſationis Ciceronis nō repugnauit? Cicero.n.lamentatus eſt miſerias ſenum, quòd propter imbecillitatem ea gerere non poſſent, quæ intelligerent, Cato uero excuſauit eos, quòd quanquam uiribus corporis carent, tamen ne eas quidem deſiderant, quia res ſuas non uiribus corporis, ſed animi adminiſtrant. Verum faciamus, ipſum contraria ſtatuiſſe, nec culpam deprecatum eſſe, qnoties id ipſe tempori ſeruiens fecit? Quod Pedianus, & alii meliores interpretes obſeruarunt. quæ uero in eiuſmodi occaſione dicta ſunt, quis unquam iudicii, & auctoritatis, non autem cauſſæ iudicauit, & temporis?

Verum quid ad ea dicam, quę à nonnullis aliis contra illam ſententiam afferuntur? [Qnia communi, & præcipua hominis conditione non uteretar.] ſic enim illam reprehendunt, quaſi communis, & pręcipua conditio ſimul hærere, atq; in eodem domicilio habitare non poſſint. quid? rationem, atq; auctoritatem opponam, quibus allatis amplius quærere nihil ſolemus. Rationem hoc modo. Si mors diuelli ab homine poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec ex omni parte hominis nomen ei congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non uteretur. ideſt, ſi mortalitas è definitione, ſeu natura hominis eximi poſſet, homo non eſſet homo, qui dicitur eſſe animal rationis, mortiſq; particeps. quæ definitio eſt adeo propria ſpeciei humanæ, ut in nullam aliam conueniat, communis adeo ſingulis hominibus, ut cunctos amplectatur, qui ipſa ſpecie concluduntur, Auctorem uero adhibebo Cæſarem. qui ſic loquutus ad uerbum eſt, teſte Priſciano lib. XVII. (Cum dico, quid eſt animal rationale mortale, ſpeciem mihi uolo manifeſtari, ideſt hominem, quę quā uis uideatur eſſe communis omnium hominum, tamen eſt propria ſpeciei incorporalis.)

Lis inde grauis de repetitione hiſtoriarum, fabularum, uerſuum, & ſententiarum infertur, qua in explicanda quoniam iſti magnam orationis ſuæ partem conſumpſerunt, non erit mirandum, ſi & nos multa de ea uerba faciemus, cum illuſtrandæ ueritatis gratia neceſſario faciamus. Obiicitur ergo, & magni cuiuſdam quaſi criminis loco ponitur, quòd multæ hic fabulæ, atq; hiſtoriæ ſint expoſitę, quæ in prima quoq; Tuſculana legantur, atq; ex eo inane imitationis ſtudiū

elucere

elucere, concluditur. Quod ut factum confitemur, ſic rectiſſime factũ eſſe defendimus. Etenim Cicero Conſolationem primum, deinde Tuſculanam conſcripſit, atque utroque in loco quæſtionem de contemptu mortis explicuit, cum autem in Conſolationem omnia eò pertinentia intuliſſet, tum uerò in Tuſculana multa repetere opus habuit. neq; enim nonnulla prętermittere ſine ſummo quæſtionis eius detrimento, neq; noua omnia excogitare ſine maximo ingenii periculo potuit. Quam uerò rationem adhibuit? nempe quædam ex Conſolatione decerpſit, ſed eorum ordinem immutauit, Nam ibi primũ mortem nihil habere mali oſtendit, ſi animi cum corporibus interirent, deinde plurimum boni, ſi poſt eorum interitum remanerent. atq; ita animorum æternitate firmata apte ad filiæ conſecrationem acceſſit. in Tuſculana uerò contra. prius animorum immortalitatem, quàm mortalitatem induxit, ac iudicia Deorum de morte ibi in principio expoſita epilogo reſeruauit, atq; ita pro arbitrio ſuo fecit in ceteris, ibi quidem, tanquam orator in foro cauſſam cum inſigni aliqua orationis amplitudine agens, hic uero, tanquam magiſter in ſchola, omnia ſpiritu aliquanto ſummiſſiore complectens. Quòd ſi iuſtam habet rerum repetitio criminationem, certe non Conſolationi, in qua memoria eſt uſurpata, ſed Tuſculanæ, in qua eſt renouata, debetur. Bene enim Lyſias cum quidam orationem ab illo ſcriptam ad ſe referret, atq; eam ſibi primum legenti admirabilem, deinde relegenti languidam, mollemq; uiſam eſſe aſſereret, ridens dixit: Quid? non ne ea ſemel tantum apud iudices eras uſurus? quaſi uero ſignificare uellet, ſi quid in re uitii reſideret, id non in uſurpatione, ſed in repetitione locatum eſſe.

Ceterum hiſtoriæ fuerunt illuſtria quædam Græcorum, & Romanorum exempla, qui aut uitam ſuam contempſerunt, aut ſuorum obitum æquiſſimo animo tolerarunt, Deciorum nempè, Scipionum, Puluilli, Fabii, Catonis, Socratis, & Theramenis, quæ temporibus illis ſic claritate ſua lucebant omnibus, ut nemo, qui illis uteretur, mutuatus eſſe ab alio iure poſſe argui uideretur. Quòd ſi repetita in Tuſculana Catonis fortitudo Conſolationem propterea commentitiam eſſe conuinceret, ēt inſignis illa Themiſtoclis memoria ſemel in Lucullo, iterũ in ſecundo de finibus uſurpata fictũ eſſe ſecũdũ de oratore probaret. in quo ita ſcriptum eſt: [Ad Themiſtoclem quidam doctus homo acceſſiſſet dicitur, eiq; artem memoriæ, quæ tum primum proferebatur, pollicitum eſſe ſe traditurum. cum ille quæſiſſet, quidnam

259

illa ars efficere poſſet, dixiſſe illum doctorem, ut omnia meminiſſet, & ei Themiſtoclem reſpondiſſe, gratius ſibi illum eſſe facturum, ſi ſe obliuiſci, quæ uellet, quàm, ſi meminiſſe, docuiſſet.) Etenim ſic poſtea in Lucullo iterauit: (Themiſtocles pollicenti cuidam ſe artem ei memoriæ, quæ tum primum proferebatur, traditurum, reſpondiſſe dicitur, obliuiſci ſe malle diſcere.) & ſecundo de finibus: (Themiſtocles, cum ei Simonides, aut quis alius artem memoriæ polliceretur, obliuionis, inquit, mallem.) Eadem ratione ductus, cum de conſecratione hominum ageret, Herculem, Liberum, Caſtorem, & Pollucem, Leucotheam, & Romulum Deos ex hominibus conſecratos in Conſolatione, & Tuſculana commemorauit. qnod idem ante quoq; in Legibus fecerat, cum eandem conſecrationis materiam de induſtria perpoliret, neque diſputationem ſuam ad exitum ſine his commode perducere poſset. ſunt enim hæ probationes artis expertes, quas oratores dicuntur non inuenire, ſed uſurpare, ac uarie pro cauſſæ commodo, atq; animi ſui iudicio pertractare.

Fabulæ autem trita quædam, ac prope decantata iudicia Deorum de morte fuere, quam ipſi præclari muneris loco hominibus impertiſsent. in quibus Argiæ ſacerdotis filii, Trophonius, & Agamedes, Elyſius, ac Silenus præcipue prædicantur ab Herodoto, Aeſchine, & ceteris, qui in huius argumenti tractatione uerſati ſunt. Quas cum ille contuliſſet in Conſolationem, repetiturus in Tuſculana ſemet quodammodo excuſauit, inquiens: (Num etiam rhetorum epilogum deſideramus? Deorum immortalium iudicia ſolent in ſcholis proferre de morte, nec uero ea ſingere ipſi, ſed Herodoto auctore, aliiſq; pluribus, primum Argiæ ſacerdotis filii prædicantur. nota fabula eſt.) Quare neq; Plutarchus eas in Conſolatione ſua præteriit.

Hactenus hiſtoriarum, fabularumq; repetitionem reprehenſione carere, docuimus. Nunc quoniam imitatione expreſsas eas eſſe, obiectum eſt, num imitator auctore fuerit inferior, uideamus. In Tuſculana dixit: [Fertur etiam de Sileno fabella quædam, qui cum à Mida captus eſset, hoc ei muneris pro ſua miſsione dediſſe ſcribitur, docuiſse regem, non naſci homini longe optimum eſse proximũ autẽ q̃ primũ mori.) An uero quiſquã deteriora illa putabit, q̃ ſunt in Cõſolatione perſcripta? (Sileni q̃ fertur fabula idẽ certe cõfirmat. q captus à Mida miſsionẽ doctrina redemit. docuit autẽ regẽ, nunquã naſci optimũ eſſe, ſed celeritatẽ mortis proxime accedere.) Itẽ ibi ſcriptum eſt (Simile eſt quiddam in Conſolatione Crantoris. ait enim, Terinæum

quen

quendam Elyſium, cum grauiter filii mortem mæreret, ueniſſe in Pſychomantium quęrentem, quæ fuiſſet tantæ calamitatis cauſſa. huic in tabellis treis eiuſmodi uerſiculos datos.

Ignaris homines in uita mentibus errant,

Euthynous potitur fatorum munere, læto,

Sic fuit utilius finiri ipſiq; tibiq;

In Conſolatione uero ut breuius, ſic quodammodo etiam elegantius: [Sed Crantor noſter patri filii mortem ęgerrime ferenti reſpõſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo bene, beateq; eſſe, utiliusq; futurum fuiſſe, ſi etiam pater pati ratione fatis conceſſiſſet.] Totam autem rem Plutarchus pluribus uerbis in Conſolatione ſua eſt perſequutus. Eadem ratio reliquorum exiſtimatur, in quibus Conſolatio certe à Tuſculana non ſuperatur.

Verſus porro quoſdam ueterum poetarum ex aliis libris hic repetitos obiiciunt. mirum Quid enim? nonne alios etiam Cicero alibi ſine diſcrimine repetiuit? Etenim [Egregie cordatus homo] nonne in primo de oratore, & prima Tuſculana perlegitur? & [Verſus, quos olim Fauni,] non ne in Bruto, & primo de diuinatione? & [Quem aiunt populi primarium fuiſſe uirum] non ne in Finibus, & Catone? Quare ſi [Nemo me lacrymis decoret] in Tuſculana opportuno tẽpore, & loco adhibuit, cur non in Conſolatione quoque oblata occaſione potuerat uſurpaſſe? At aliter hic protulit, quàm in Tuſculana. nam ibi dixit: [Priamo ui uitam euitari,] hic uero: [Priamo ui uitam auferri.] Quid? non ne idem alias hoc quoque fecit, & quidem ita, ut dubitari de uitio haud poſſit? Nam in ſecundo de finibus uerſum Sophoclis recitauit: [Quod eiulatu, queſtu, gemitu, referens ad ſaxum in Tuſculana uero ſecunda: [Qui eiulatũ, queſtu, gemitu] referens ad Philoctetam. Neque uero ſolum hac libertate uſus eſt in alienis, ſed etiam in ſuis. Siquidem in Piſonẽm dixit: [Concedat laurea laudi,) at de Officiis: (Concedat laurea linguę.) neq; tamen quiſquam adhuc fuit, qui propterea ab Officiis, ut commenticiis, abſtinendum eſſe monuerit.

Iam uero illud etiam uitio uertunt, quòd ſententias aliquot uerbis paullulum immutatis huc ex aliis Ciceronis fontibus deriuarit. ut illud ex oratione pro Archia: (Cum ad eum, ueluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam acceſſerit, conformatioq; doctrinæ.) & illud ex Somnio Scipionis: [In cæleſtes ignes, ſempiternasq; domos, unde exierat, reuertit.] Vere. poterant autem multo etiam plura,

&

& multo illuſtriora proferre,quæ hic aliis item in libris adhibita celebrauit. Verum ipſum iure hoc quodã ſuo feciſſe, ſi conſideretur attentius, apparebit. Etenim ſi aliena ad nos traducere nobis licet, cur non multo iuſtius noſtra identidem uſurpare? Quæro enim, nũ ſcriptor posſit pro re nata ſua dicta, conſiliaq; repetere? ſi negabunt, auctorem opponam Platonem, qui lepidum ſane prouerbium in Philebo, & Gorgia celebrauit: (Bis,& ter ea, quæ pulchra ſunt, dicere, pulchrum eſt;) & Symmachum, qui dixit: (Præſtat aures iterando obtundere,quàm reticendo fraudare;) teſtem aut Homerum, & Demoſthenem, qui prope putide illud nulla ferme coacti necesſitate fecerunt. Si dabunt, rogabo, num iisdem id plane uerbis complectatur, an aliis? Si iiſdem, orationis inopiam arguam, retentum tamen arbitrium non reprehendam; ſi diuerſis,quid laboramus, ac tantopere angimur?

Verum nemine huius litis diſceptatore alio uti niſi ipſomet Tullio, libet. Velim ergo ipſe rogetur, cur in aliis libris non compulſus hoc frequentarit; neq; enim abnuere poteſt; loci ſunt in promptu omnibus. profecto ſe id feciſſe reſpondebit, quia ſecus agere non potuerit, neque enim fieri poſſe, ut in eiuſdem cauſſæ,& rei tractatione noua ſemper argumenta, noua exempla, noua uerba,noua ornamenta,& quidem idonea omnia ſuppetant, cum quæ ſemel ſub mentis, ſtyliq. acumen ſubierint, præſtantisſima,& maxime illuſtria ſint. Itaque ſe dixiſſe in primo Academicorum: (Socrates mihi uidetur primus à rebus occultis, & ab ipſa natura inuolutis auocaſſe philoſophiam,& ad uitam communem adduxiſſe, ut de uirtutibus, & uitiis, omninoq; de rebus bonis,& malis quæreret.) at Tuſculana quinta: (Socrates primus philoſophiam deuocauit è cælo, & in urbibus collocauit,& in domos etiam introduxit,& cœpit de uita,& moribus, rebuſq; bonis,& malis quærere.) Item in ſecundo de finibus: (Natura cupiditatem ingenuit homini ueri inueniendi. quod facillime apparet, cum uacui curis etiam quid in cælo fiat, ſcire auemus.) verum in prima Tuſculana: (Quodq; nunc facimus, cum laxati curis ſumus, vt ſpectare aliquid uelimus,& dicere.) & primo de off. (In primis hominis eſt propria ueri inquiſitio. Itaque cum ſumus neceſſariis negociis, curiſq; uacui, tum auemus aliquid uidere, ſcire, addiſcere.) Item pro archia: (Illi ipſi philoſophi etiam in illis libellis,quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt.) Tuſculana uero prima: (Philoſophi non ne in iis ipſis libris, quos ſcribunt de

con-

contemnenda gloria, ſua nomina inſcribunt?) Eodem modo in oratione poſt reditum ad Quirites: [In officio perſoluendo diſſimilis eſt ratio, & pecunia debita, propterea quòd pecuniam qui retinet, non diſſoluit, qui reddidit, non habet, gratiam & qui rettulit, habet, & qui habet, diſſoluit,] at uero pro Plancio: (Diſſimilis eſt pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet id, quod reddidit. qui autem debet, is retinet alienum. gratiam autem & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert.) Quã iterationem ſi aut criminoſam eſſe, aut ſuſpectam eius libri, in quo celebrata eſset, fidem facere poſſe, iudicauiſset, nunquam profecto in animum induxiſſet, ut in ſecundum de officiis librum traduceret: (Commode quicunque dixit, pecuniam qui habeat, non reddidiſſe, & qui reddiderit, non habere. gratiam autem & qui reddiderit, habere, & qui habeat, rettuliſſe.) Si ergo ſententiarum ſuarum repetitio culpam non habet, cur demum huic Conſolationi aliquam infamiæ notam inurit?

Accedit, quòd quæ in hoc libro allata ſunt, aut paribus, aut clarioribus orationis luminibus illuſtrata ſunt. Quod & ipſum demonſtrare conemur, ne qua in parte huic defuiſſe cauſsæ uideamur. Lactantius libro primo, cap. xx. dixit: (Magnum Cicero, audaxq; conſiliũ ſuſcepiſſe Græciam dicit, quòd Cupidinum, & Amorum ſimulacra in gymnaſiis conſecraſſet. adulatus eſt uidelicet Attico.) at quanto idẽ hic uberius, quantoq; ſplendidius eſt complexus? (Græciam uero, quam paullo ante laudibus ornauimus, hoc loco laudare non poſſumus, quæ Cupidines, & Amores ſatis audacter, & temere in Gymnaſiis, ædibusq; publicis conſecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum gymnaſiis? aut quid ea conſecratio uel ad conſiderandum, uel ad imitandum afferre potuit honeſtatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil inſipiens in Deorum conſecratione eſſe debet, nec quod ullam uel leuiſsimam aut turpitudinis, aut ullius omnino impudentiæ ſuſpicionem afferat. quales uideri poſſunt eorum conſecrationes, quorum in rebus probitati, pudoriq; contrariis numen eſſe, potentiq; creditur.) Item in primo de natura dixit: [Atqui in pleriſque ciuitatibus intelligi poteſt, acuendę uirtutis gratia, aut quo libentius reip. cauſſa periculum adiret optimus quiſque, uirorum fortium memoriam honore Deorum immortalium conſecratam.) Quid? num in Conſolatione expreſsum hoc putamus eſse deterius? (Atq; haud ſcio, an recte ſenſerint uiri doctiſsimi, quorum ea fuit opinio, uiros claros, &

ros,& fortes iccirco Deorum immortalium honore conſecratos, ut incitaretur uirtus acrius,& acuerentur uehementius ad obeunda pericula,qui patriæ amore,ſtudioq; tenebantur. uera enim uirtutis merces gloria eſt. nec quidquam eſt aliud,quo magis ad recte,honeſteq; agendum pręſtantis animi homines incendantur.] Eodem modo in Tuſculana prima ſcriptum eſt : (Natura dedit uſuram uitæ,tanquam pecuniæ,nulla præſtituta die . quid eſt igitur , quod querare,ſi repetit,cum uult? ea enim conditione acceperas.) Quis eſt, qui negare poſſit,quin hæc in Conſolatione dicta ſint ut copioſius,ſic ornatius? (Natura uſuram nobis uitæ dedit,tanquam pecuniæ, nulla præfinita die. quod ſi cum libet,ſua repetit,ea conditione commodata,ut reſtituenda ſint,cur accuſatur? aut cur non potius naturæ gratias agis,quòd,cum citius potuiſſet,tardius repetierit, quàm, cum aliquando repetierit,iniuſta querela in ſequeris?)Hæc autem ſententia, reſte Plutarcho,fuit Euripidis:

Res procuramus à Diis nobis creditas,
Arbitrio repoſcunt illi quas ſuo.

Vnde ſubiit, ſed ieiunius aliquanto,Plutarchus:(Vita nobis contigit, diis eam apud nos fatali neceſsitate deponentibus, neque certus eſt definitus terminus,ad quem reddendum illud ſit depoſitum.)Item in primo de legibus: [An corporis prauitates,ſi erunt per inſignes,habebunt aliquid offenſionis,animi deformitas non habebit?)&in tertio de officiis: (Turpitudo,ſi in deformitate corporis habet aliquid offenſionis,quanta illa turpitudo,& fœditas turpificati animi debet uideri?)Hic uero: (Si corporis prauitatibus uituperatio propoſita eſt, uitiis ipſis,quibus laborat animus,nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ?(Num potuit luculentius? Rurſus in Tuſculana: (Senſus adſit, ſiue ſecetur quid,ſiue auellatur à corpore.nam iſtuc nihil dolere nō ſine magna mercede contingit immanitatis in animo,ſtuporis in corpore.)Nec uero in Conſolatione incommodius: (Eſt, quatenus homo doleat,& quod prudenter à Crantore dictum eſt, ſiue ſecetur pars aliqua corporis,ſiue auellatur, ſenſus tamen adeſſe debet. iſtuc enim non dolere fieri non poteſt,quin quemadmodum feritatem corporis quandam, ſic animi ſtuporem maximum indicet.)[Neutro uero in loco ſententiam Crantoris ad uerbum expreſsit. nam Græca uerba,quę ſunt apud Plutarchum,hoc ualent:(Efferari enim par eſt, ibi quidem corpus eiuſmodi, hic uero animum.) Pariter in Lucullo illud Homericū:[Non enim eſt ex ſaxo ſculptus, aut è robore dolatus, ha-

tus, habet corpus,habet animum,mouetur mente, mouetur ſenſibus, ut ei multa uera uideantur) . Quid? num in Conſolatione ad animos afficiendos non aptius? [Certe enim non è marmore ſculpti, aut è robore dolati ſumus,eſt in nobis quiddam,quod pietate, miſericordiaq; mouetur.] Item in ſexto de rep. (Illa diuina uirtus non ſtatuas plumbo inhærentes,nec triumphos areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quædam,&uiridiora præmiorum genera deſiderat.) at quā to uberius , atq; ornatius in Conſolatione? (Itaq; tam egregiis, eximiiſq; factis non infixas plumbo ſtatuas, non areſcentes triumphorum coronas ſatis diuturna perſoluere poſſe pręmia iudicatū eſt,ſed florentiora, ſtabilioraq; munera quęſita ſunt , quibus ornarentur ii, qui uirtutem, honeſtatem, gloriam ocio, libidini, uoluptati, uitæ deniq; prætuliſſent.) Item in Tuſculana prima dixit ex Apologia Platonis; (Neceſſe eſt autem ſit alterum de duobus , ut aut ſenſus penitus omnes mors auferat , aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur.Quamobrem ſiue ſenſus extinguitur , quid lucri eſt emori? ſin uerum eſt, migrationem eſſe mortem.) &quæ ſequuntur. Hic uero eadem ad uerbum omnia , ſed illud ut diſſimilius , ſic ad Latinæ linguæ conſuetudinem aptius. (Quod ſi morte ſenſus extinguitur.) Quorſum enim illud,(ſiue?) quis Latinorum unquam dixit,(ſiue, ſin.] Quæ cum ita ſint,quid eſt , quòd huic commentario tam acriter oblatremus , ac tantas propterea tragœdias excitemus , quia nonnullas ſententias paullulum immutatas habeat, quas Tuſculana quoque contineat? cum idem utriuſq; uoluminis argumentum, eadem doctrina,eadem inſtitutio, eadem imitatio ſit , nec Cicero ſecus facere potuerit,atq; ita ſe quoque in aliis ſapientiæ commentariis geſſerit.

Iam quòd ex eo falſi argumentum eliciunt, quòd ſententias aliquot attulerit cum Chriſtiana diſciplina conuenientes,ueluti, (Animum ad futuram uitam, tanquam ad patriam , euolare , & Præfinitum à Deo uitæ terminum eſſe,)id multis,ut uideo, refelli:aut certe infirmari rationibus poteſt.Etenim ſiue Ciceronem ut philoſophum, ſiue ut Platonicum accipiamus,profecto abſurdi nihil faciemus,ſiquid ipſum Chriſtianæ theologiæ congruenter protuliſſe dicemus.Etenim ut Deus legem Hebræis dedit,ſic philoſophiam Gręcis ad Chriſtum impertiit , ut Clemens libro primo Stomatum prodidit : (Philoſophia ,) inquit , (principaliter Gręcis data fuit,priuſquam Dominus Græcos quoque uocaſſet,nam ipſa quoque Græcos pędagogi more

docebat ſicut lex Hebræos,ad Chriſtũ.ꝑparat ergo philoſophia ei uiã muniens,qui à Chriſto perficitur.] Platonem porro conſenſiſſe cum Moſe idẽ indicat,cum addit: (Quid eſt Plato,niſi Moſes,qui loquitur Attice?) & libro v: [Dicit Plato in Epinomide:Non dico fieri poſſe,ut omnes homines ſint beati,& felices, præterquam pauci. donec uixero,hoc definio.bona autem ſpes eſt, fore, ut poſtquam exceſſero, omnia conſequar: Eadem ſibi uolunt, quæ dicuntur apud Moſen: Nemo uidebit faciem meam, & uiuet. clarum eſt enim, neminem unquam uitę tempore poſſe Deum euidenter comprehendere. qui ſunt autem mundi corde Deum uidebunt, poſtquam ad extremam peruenerint perfectionem.) Hæc Clemens. Quin etiam Platonicos in eadẽ,qua Chriſtiani,peregrinationis ſimilitudine permanẽtes ꝑ ſẽtẽ, ut nos, uitam hoſpitium,ac diuerſorium, futuram uero domicilium, ac patriam appellaſſe, ex multis locis Platonis,ac Ciceronis, eſt manifeſtũ.unde etiã Aeſchines in Axiocho:(Nũ tecũ reputabis uerbũ illud. qđ dici ſolet,Peregrinationẽ ẽẽ uitã?)ut merito hic ſcripſerit:(Animis ęterna cęli ſedes quęrenda,& propria illorum patria.) De fatali uero, uitæ termino ſic ille in Timæo: (Sane animalium compoſitio ab ipſo generationis exordio certis temporum curriculis terminatur, idq; & genus uniuerſum patitur, & animal unumquodq; ab ortu fatale uiuendi ſpatium in ſeipſo exceptis neceſſariis paſſionibus continet. Etenim trianguli ab ipſo initio ſingulorum uim poſſidentes uſq; ad certum tempus ſufficienter ad uſum uitæ cohærent, ultra id uita nemini prorogatur.) Vnde poſt dictum eſt à poeta: [Stat ſua cuique dies.] Quæ cum legiſſet Cicero, atq; ea in ſuos & ipſe commentarios cum multis eiuſmodi aliis tranſtuliſſet,cauſſam attulit,teſte Arnobio, ut eos multi quondam per ſe natum Ro. cenſuerint abolendos, ut quibus religio Chriſtiana comprobaretur,& auctoritas uetuſtatis opprimeretur. Quibus poſitis non uideo,quamobrem eiuſmodi ſententiis in hoc libro permoueamur, atq; ipſũ à Chriſtiano ſcriptum eſſe propterea cenſeamus? Ac de ſententiarum quidem defenſione hæc hactenus.

Deinceps ſequitur, ut cauſſam fragmentorum agamus. de quibus eò acrior nobis erit cum noſtris neceſſariis concertatio,quod grauiore uideantur à nobis in his, quàm in aliis, deſſidère diſſidio. Etenim quæ nos tanquam firmiſſima cauſſæ huius fundamenta ſtatuimus,eadem ipſi ad eam radicitus euertendam opponunt. eamq; diligentiam hoc uno nomine labefactant, quod imitator hęc à Sigonio, &

Patricio

Patricio ſumpſerit, quorum labore, induſtriaq; collecta, digeſta, atq; expoſitionibus illuſtrata ſint. Quod mihi auditu uſque adeo mirabile accidit, ut adhuc huius reprehenſionis uim, & rationem excutere, atq; explicare nequiuerim. Vtenim qui mare neſciunt, amnes influētes duces ſequuntur, ſic nos Tullium ignorantes iis, qui ipſum perſpexerunt, ueteribus aſſentimur. Itaque, quemadmodum ſi fragmenta Ciceronianæ Conſolationis, quæ apud priſcos iſtos disſipata leguntur, ab hoc libro abeſſent, omnino hunc Ciceronis eſſe reclamaremus, ſic, cum omnia adſint quæ à diligentisſimis, ut aiunt, indagatoribus diuturna erui opera potuerunt, nullum pro eo maius afferri poſſe argumentum exiſtimamus. Etenim ſi hæc ratio ad ueritatem inueſtigandam, & comprobandam parum neruorum, ac uirium habet, quo tandem modo uerum opus, ſi quando in apertum euaſerit, internoſcemus à falſo? Quippe ſi fragmenta hæc intexta non erunt, ego ipſum germanum eſſe, negabo, ſi erunt, hi ab imitatore ſtudioſe concinnatum ac perpolitum eſſe, pugnabunt. Ita fiet, ut noſtra culpa iacturam indignam operis pulcherrimi faciamus. Quare eorum officium fuit, non fragmenta, quia hic intexta ſint, condemnare, ſed ea aut alieno loco aut incommoda ratione incluſa oſtendere. cum autem apte adeo interiecta ſint, ut, quemadmodum dixi, ſedem ſuam uideantur, ac propriam obtinere, ita ut ibi nata, non agnata, aut inſita poſſimus agnoſcere, certum eſt, ea non imitationi, ſed ueritati teſtimonium perhibere. neq; enim in facto, ſed in ratione facti debet hęrere ſuſpicio. de qua illi ne uerbum quidem ullum omnino fecerunt. Atq; hæc quidem in uniuerſum de toto ipſo fragmentorum genere dicta ſint, de quibus latius in ſuperiore oratione eſt diſputatum.

Nunc ad ſingula crimina ueniamus, eaque ipſa quàm ſint iuſta, diſpiciamus. Vitio dant, quòd cum Cicero ſcripſiſſet, homines luendorum ſcelerum cauſſa naſci, hic de ſuo addiderit: [Quaſi.] ſic enim aiunt: [Hic de Crantore ſic inquit. Crantor humanæ uitæ incōmoda ità diligēter, & accurate expresſit, ut quaſi luendorū ſcelerū cauſsà naſci, homines, & in hanc lucē ingredi poſſis agnoſcere. addidit ergo uocem Quaſi, quam non uidetur Lactantius fuiſſe omiſſurus, ſi in uerbis Ciceronis fuiſſet. quanquam ipſe creditur à Sigonio accepiſſe ſic ſcribente: Miſerias hominum mihi uidetur deploraſſe, qui quaſi luendo

rũ ſcelerũ cauſſa in hanc lucem prodierint.] Quod totum moneo, ut iterum ad rationem accuratius reuocent. ſic enim credo efficient, ut, liquidiorem ipſius ſcriptoris ſenſum, ac certius conſilium aſſequantur. Sententia nimirum Crantoris fuit hæc his apud Plutarchum expreſſa uerbis: [Multi, iiq; ſapientes uiri non nunc primum, ſed pridem deplorauerunt res humanas, ſupplicium iudicantes uitam hanc eſſe, & ſummę calamitatis loco ducentes, hominem naſci.) Dixit ergo Cicero, Crantorem accurate adeo humanæ uitæ incommoda docuiſſe, non, ut posſis agnoſcere, hominem quaſi luendorum ſcelerũ cauſſa naſci,) ſed (ut quaſi poſſis agnoſcere, hominem luendorum ſcelerum cauſſa naſci,) quod eſt, adeo aperte humanæ naturę calamitates explicuit, ut quodammodo pro uero habere poſſis, quod à nonnullis ante, tanquam admirabile; traditum fuerat, homines luendarum pœnarum gratias eſſe natos. Atque hunc quidem ſenſum clare expreſſit idem in Hortenſio, teſte S. Auguſtino contra Donatum Pelagianum libro quarto: (Ex quibus humanis uitæ erroribus, & ærumnis fit, ut interdum ueteres illi ſiue uates, ſiue in ſacris initiiſq; tradendis diuinæ mẽtis interpretes, qui nos ob aliqua ſcelera ſuſcepta in uita ſuperiore pœnarũ luendarũ cauſſa natos eſſe dixerunt, aliquid uidiſſe uideãtur, uerũq; ſit illud, qđ eſt apud Ariſtotelem)&c. Itaque idẽ ipſe poſt repetẽs dixit: (Redeo ad illud, qđ initio dixit, hominẽ luẽdorũ ſcelerũ cauſſa naſci.) neq;.n. dixit: (quaſi luẽdorũ,) facturus nimirũ, ſi tãtũ in ea uppce momenti conſtituiſſet. Dices. Si ergo ille (Quaſi) non adiecit, cur Sigonius addidit, cum dixit? [Miſerias hominum mihi uidetur deplorasse, qui quaſi luendorum ſcelerum cauſſa in hanc uitam prodierint:) quæris, quamobrem? nempe, ut doceret, ſe migrationem illam animorum ex corporibus in corpora non probare, quam illi conſtituerunt, qui homines luendorum ſcelerum cauſſa naſci dixerunt. neq; enim cum fide Chriſtiana conſentit, ut pluribus Lactantius in eodem loco diſſeruit. Quod ſi Sigonium huic ſententiæ adiunxiſse (Quaſi,) deforme eſt, cur non Ciceroni probro tribuatur, quòd in Lælio peruerſe Empedoclis ſententiam recitauit? cum dixit: (Agrigentinum quidem doctum quendam uirum carminibus Gręcis uaticinatum ferunt quæ in rerum natura, totoq; mundo conſtarent, quæq; mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam,) cum dicere debuiſſet, ea contrahere diſcordiam, diſſipare amicitiam. Etenim, ut tradit Ariſtoteles in primo de ortu, & interitu, & Græci eius confirmant interpretes, diſſoluto per diſcordiam ipſo elementorum ſphæro omnia,

nia, quæ natura conſtant, generari, redactis omnibus per concordiã in ſphærum elementis, eadem diſſipari, atq; interire putauit. Quod ſi hic in Conſolatione dixiſſet, quis ferre eruditos iſtos homines poſſet, qui non ſolum falſas, ſed etiam improbabiles propoſitiones ad hãc infirmandam ualere oportere exiſtimant?

Iam quod addunt, eundem quoq; de ſuo adieciſſe, (& in hanc lucem ingredi,) tanquam gloſsema eius uocis [naſci,] ac propterea Ciceronem hunc non eſse, contendunt, non eſt, quòd ego refellam. hanc curam ipſi Lactantio, à quo illa ſunt ſumpta, relinquam. Is ſcribit libro tertio, cap. xix. hoc modo: (Cicero in Conſolatione, Non naſci inquit longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere uitæ, proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, & tanquam ex incendio effugere fortunæ. credidiſſe illi uaniſſimo dicto exinde apparet, quòd adiecit aliquid de ſuo, ut ornaret.] Cum enim ita ſcribit, ſatis perſpicue docet, ut Cicero ornandi cauſſa adiunxit de ſuo, (Non naſci, nec in hos ſcopulos incidere uitæ,) ſic poſtea illi [Naſci] ornandi gratia adieciſſe, (& in hanc lucem ingredi.) Quod ſi ita eſt, quis recuſare poſſit, hunc locum à Cicerone, uel ipſorum diſſentientium iudicio eſſe compoſitum?

Sequuntur inde illuſtria fragmenta tria ſuperiore quoq; à nobis oratione commemorata. quorum primum poſitum eſt à Lactantio: ¶ Cum uero mares, & feminas complures in Deorum numero eſſe uideamus. ⅃ alterum, quod huic annectitur, ab hoc eſt allatum: ¶ Tantis enim ducibus aberrare non poſſumus.) tertium à Lactantio cum primo, ſecundo omnino prætermiſso, cõglutinatum: ¶ Quod ſi ullum unquam animal conſecrandum fuit. ⅃ ſecundum autem ipſi ſic excipiunt, ut totum ab imitatore fluxiſſe dicant, quia neq; à Lactantio eſt allatum, neq; à Sigonio, Patricioq; ne minima quidem ſuſpicione quæſitum. Quarum rerum facilis ſane eſt, atq; expedita defenſio. nimirum enim prætermiſit Lactantius, quia cauſsam ſuam non adiuuabat, neq; integram paginam explicare ſine aliquo diſputationis emolumento uolebat. deeſſe Sigonius, Patriciuſq; non ſenſit, quia uterque expers uaticinii fuit, atq; ipſi Lactantio credidit. auctor uero adhibuit, ut rationem redderet eius, quod dicere cæperat, ſe uelle exemplum ueterum in conſecranda filia conſectari, & ut illam ſermonis ad Tulliam conuerſionem inferret. ¶ Neq; de te una, mea Tullia, dictum uolumus,] cui deinde in tertio reſpondere poſſet, ¶ Teq; omnium optimã conſecrabo. ⅃ & ut, quod Attico ſe facturum oſtenderat, ſoluerat. pro

miſerat

ſum libri eo modo explicuit, quo coniecit Sigonius, ergo Cicero eſſe non poteſt. Sit ita ſane, quoniam ita uolunt. Non ſit Cicero, quia Sigonii auctoritatem, iudiciumque ſequutus eſt. ergo Cicero erit, ſi, quod fragmentum Ciceronis expreſſerit, quod non præmonſtrarit Sigonius. At ſi hoc fatentur, prout fateri neceſsario debent, habemus, quod uolumus. Extat fragmentum hoc apud Senecam de tranquillitate uitæ: (Gladiatores ait Cicero inuiſos habemus, ſi uitam omni modo impetrare cupiunt, fauemus, ſi contemptum eius præſeferunt.) Hoc, ſuppreſſo à Seneca Ciceronis libro, ubi eſſet, neq; Sigonius, neq; Patricius potuit expiſcari. neque id ſine cauſſa. quis enim diuinare potuiſſet, ipſum in Conſolatione exiſtere, quæ tum nuſquam extabat? Audiamus nunc eam: (Hoc ſi uerum eſt, dubitari non poteſt, quin quemadmodum populus Rom. in muneribus publicis inuiſos habet gladiatores, qui omni modo uitam impetrare cupiunt, fauet iis, qui contemptum eius præſeferunt, itidem Dii immortales) &c. Quam autem apte hanc ſimilitudinem intexuerit, cognoſcere operæ pretium eſt, ut ſimul huius operis ueritas, & præſtantia cognoſcatur. (Si uerum eſt,) inquit, (quod à Theophraſto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum theatrum quoddam eſſe magnum, diuina mente repletum, & ceteris indicandæ ſapientię gratia tam multis undiq; collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictū; in eo autem medio collocatos eſſe homines à Deo, ut cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibusq; permultis aſsidue luctentur; Deū uero ipſum, quantum quiſque pugnando ualeat, quamq; uiriliter fortitudine diuinitus accepta utatur, deſuper aſpectare, hoc, inquam, ſi uerum eſt, dubitari profecto non poteſt, quin, quemadmodum populus Rom. in muneribus publicis inuiſos habet gladiatores, qui omni modo uitam impetrare cupiunt, fauet iis, qui contemptum eius præſe ferunt, itidem dii immortales, ſi quos ex hominibus nimis anxie de uita ſollicitos, eiuſq; exitum detrectantes aſpiciant, iis aliquo modo ſuccenſeant, eos uero & caros habeant, & muneribus proſequantur, qui ſi è uita reuocentur ipſi, uel ſuos reuocari uideant, alacres, lætiq; Deo pareant, nihilq; propterea mali ſibi accidiſse iudicent.) Quid his uerbis politius, & ornatius, quid hac ſententia commodius, & argutius, quid hac auctoritate grauius, & reconditius eſſe poteſt? an inſulſi huius imitatoris potius, quàm ipſius Ciceronis eſſe dicemus? Scilicet hoc ſuo labore profecit Sigonius, ut ſi quando Ciceronis libri de philoſophia aut de rep. amiſſi reperiantur, atq; aliqua habe-

habeant laudes ex iis, quibus ipſe illos floruiſſe coniecit, continuò tanquàm ſubdititii partus abiiciantur ? Non ſunt hoc loco contenti. dabo alterum, quem neque Sigonius, neq; Patricius aut attulit, aut uidit. Inquit hic : (Nemo ſuorum funera experitur , cui non aduerſa multa antea contigerint. cur igitur grauiora , uel certe æque grauia fortiter paſſus, cum maxime occalluiſſe,& ad dolorem nouum obduruiſſe deberet, deſpondeat animum, ſeque mærori tradat?) Hanc ſententiam tranſtulit Petrarca in librum decimum Senilium. atq; illa uerba (Occalluiſſe, atq; obduruiſſe) ſe à Cicerone ſumpſiſſe ſignificauit, inquiens: (Me tenuit meæ reſpectus ætatis. nam cum uirum,tũ præcipuæ ſenem flere mortalia turpe eſt, quem tempore , & caſuum obſeruatione ſimilium contra omnes inſultus obduruiſſe (utar peculiaribus Tullii uerbis) atq; occalluiſſe conueniat.] Si igitur hæc ſententia, qua docetur, mœrorem cum uiro, tum ſeni minime conuenire, his duobus uerbis (obduruiſſe,) atq; (occalluiſſe) à Cicerone comprehenſa in aliis libris Ciceronis non reperitur, cur non in quo inuenitur, is eſſe Ciceronis aſſeritur ? At Petrarca Conſolationem non habuit. quis pro certo affirmare hoc poteſt? præſertim cum eã iuuenis indagarit, hæc uero iam maturus ætate prodiderit? ac libro quarto de rebus familiaribus ſcripſerit: (Fecit hoc primus in mortem dilectiſsimę filiæ M.Cicero diuino,& innacceſsibili ſtylo.)

Atque pro fragmentis quidem hæc diximus. quę tantum huc uſq; ſecum ponderis attulerunt, ut germanam librorum ſyncęritatẽ oſtenderint, etiam ſola cum affuerunt. Quid enim aliud Rhetorica ad Alexandrum ab Ariſtotele ad Anaximenem traduxit , niſi fragmentum unum, nempe ſeptuplex cauſſarum diuiſio, quam Quintilianus Anaximeni attribuit ? quid aliud Rhetorica ad Herennium Cornificio tradidit, quàm figura Traductio, cuius idem auctorem Cornificium fecit? Ergo Anaximenes,& Cornificius uno fragmento, aut una ſententia tantum à Quintiliano prolata ininſtam fortaſſe laboris alieni poſſeſsionem acquirent , Cicero multis à Lactantio,aliiſq; prolatis ius induſtriæ ſuę uetus amittet?

Tranſeo ad exempla. neq; enim dubium eſſe àrbitror, quin omnes intelligant,quantum in ſuperioribus inſit firmitatis,ac roboris.Huiuſmodi exempla,& Romanorum,& Græcorum , & Barbarorum ſic amici Tullii perſequuntur , ut paucis tantummodo leuiſsime tactis ipſam propterea ab imitatione dimanaſſe concludant. Quod quàm iuſte faciant, demus operam, ut demonſtremus.

(Decios

Decios ſcriptum eſt cum Latinis pugnantes ſe deuouiſſe.hoc factum eſſe perperā inquiunt,quia in prima Tuſculana proditum ſit, Decium patrem cum Latinis decertaſſe,filium uero cum Etruſcis.magnum & inexpiabile crimen.Quid uero,ſi probem,recte hic, in Tuſculana uero perperam eſſe factum? Etenim quo modo hic ſcripſit, eodem etiam in ſecundo de finibus fecit,ut Latinos nominarit, Etruſcos omiſerit: (P.Decius cum ſe deuoueret,in mediam aciem Latinorum irruebat,quod factum imitatus eſt quarto conſulatu filius.) & primo de Diuinatione: (P.Decius deuouit ſe,& in aciem Latinorum irrupit armatus. cuius mors ita glorioſa fuit , ut eam concupiſceret filius.)& Valerius libro v. ipſum,ut ſolet,ſequutus: (Decius Latino bello corpus ſuum pro ſalute populi Rom. deuouit.filius in quarto conſulatu patris exemplum ſequutus.] Decius autem filius in Etruria quidem pugnauit , ſed cum Gallis, non cum Etruſcis ,ut aperte ſcribit libro decimo Liuius.Ex quo apparet, Ciceronem in Tuſculana memoria lapſum. quo uitio ipſum ſæpenumero laboraſse,docti uiri iuſte notarunt.Quare caueant quæſo, ne hanc rationem argumentationis inducant.Hic liber mendoſam ex aliqua parte habet hiſtoriā, ergo non eſt Ciceronis, ne fortaſſe mox confiteri cogantur, paucos libros exiſtere Ciceronis,quòd in pleriſq; eiuſmodi reſideat aliquid, quod eo modo reprehendi poſsit. quod ne cui mirum accidat,legat, quid Vopiſcus in Aureliano de principibus, hiſtoricorum memoriæ tradat,Liuio,Salluſtio.Tacito,& Trogo.Accedit,quòd ſi imitator tantum in hanc ſcriptionem ſtudii,ac diligentiæ contulit , ut duo etiam illorum iudicio ex Plinio uerba Ciceronis expreſſerit,non uidetur ueri ſimile,eundem mox tanta incuria extitiſse,ut locum inſignem Tuſculanæ de Latinis,atque Etruſcis omiſerit.Verum auctor,& non imitator hic fuit,qui fortaſse,ut Scipionem,non Scipiones dixit , & Gracchum præteriit,quem alio loco commemorauit,ſic Decium quoque, non Decios ſcripſit,ac demum in ſua oratione addidit , dempſit , & mutauit,prout animus tulit,quemadmodū etiam cum in Diuinatione duos Decios, in Tuſculana tres ſemet pro patria deuouiſſe,ſcriptum reliquit. merito. neq; enim ſcriptor aliquis unquam extitit, qui arctis iſtis ſe regularum uinculis in referendis antiquitatis exemplis obſtrinxerit. uerum uaria in ſcribendo conſilia, rationeſq; nobis occultas ſpectauit. Quod eis facile concedimus,modo nihil eos edere falſi comperiamus. quale dixiſſe ipſe in libro de ſenectute,& in oratione pro Murena uidetur. duo enim duces cum Antiocho rege Syriæ

depugnarunt, Acilius Glabrio, qui Catone uiro conſulari legato aſciro ipſum è Græcia depulit, & L. Scipio, qui fratre Africano in Aſia debellauit, teſte Liuio, & ceteris ſine ulla controuerſia omnibus. Hic uero in libro de ſenectute Catonem tribunum militarē cum Glabrione fuiſſe, pro Murena uero in Aſia cum L. Scipione uerſatum eſſe prodidit, nimirum eo deceptus, quòd Scipio Glabrionem exceperit. Et tamen cum hæc ita ſint, nemo ea tanti eſſe ponderis unquam putauit, ut propterea ſcripta illa Ciceroni s eſſe abnuerit.

Arguunt inde, quòd Xenophontis ante meminerit, quàm Periclis, cum tamen Pericles natu grandior fuerit, & S. Hieronymus exempla Ciceronis hæc referens Periclem omnibus præpoſuerit. Quod cum faciunt, næ illi ſe plumbeum plane pugionem inferre non ſentiunt. Neque enim Cicero hoc loco temporis ordinem, ſed diſputationis ſeriem, nexumq; reſpexit, ut qui non hiſtoriam, ſed Conſolationem ſcribere, nec facta, ſed præcepta litteris prodere inſtituerit. Nec S. Hieronymus exempla Ciceronis exacte ſibi recitanda, ſed rem tantum indicandam conſtituit, ſiquidem neq; omnia, neq; eodem ordine protulit. Neque idem cum Periclem propoſuit, eum ſe à Cicerone ſumpſiſſe, ſed à Græcis oſtendit. ſic enim ſcripſit: (Legimus Crantorem, Platonis, Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Poſſidonii ad ſedandos luctus opuſcula percurrimus. proponunt innumerabiles uiros, & maxime Periclem, & Xenophontem.) Quod ſi ferrum dederimus, tum eos amice monebimus, ut uideant, quo modo utantur, ne eodem ictu Catonem, & quintam Tuſculanam conficiant, quo Conſolationem hanc perculerunt. Etenim ſic dixit in Catone: (Num Heſiodum, Simonidem, Steſichorum, num quos ante dixi, Iſocratem, Gorgiam, num Homerum?) in Tuſculana uero: (Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacydes, Ariſtoteles.) Quis eſt autem priſcæ adeo memoriæ rudis, qui non uideat, Homerum, ut natu maximum, omnibus anteponendum fuiſſe, ac S. Hieronymum, ut debuit, eundem epiſtola ſecunda præpoſuiſſe? & Ariſtotelem Crantore, & Arceſila eſſe antiquiorem? &, ſi hæc ratio ualeat, neceſſario effici, eos libros Ciceronis non eſſe?

Cum autem inſtant: (Hic nominat Harpagum, Dionem, & Praxaſpem,) quos nemo à Cicerone commemoratos eſſe teſtatus eſt, ergo Cicero eſſe non poteſt, uideo quid agant, cui rei ſtudeant, quò conſilia referant, quippe ancipitem iam mucronem intentat, ut celerius imitatorem conficiant, ſi duplices euadere non poſſe ictus ſuos

intelli

intelligant? Nã ſi hos ab alijs nominatos dixerimus, ipſum arguent fur ti; ſi abnuerimus, impudentię. hoc autem quid eſt aliud facere, quàm omnibus Ciceronis operibus auctoritatem una argumentatione detrahere.

Item (Meminit, inquiunt, Cæpionis, Lepidi, & C. Cottæ, de quibus ſe dubitare Cicero ſignificauit, cum Atticum conſuluit.) Eſto quid mirum? dubitauit, re incognita, affirmauit, perſpecta. conſuluit, cum hærebat, ſcripſit, cum exploratum habebat. illud quidem mirabile accidiſſet, ſi C. Cottam filium mortuum pro exemplo fortitudinis attuliſſet, & non Rutiliam matrem, quæ filium ſibi ereptum ęquiſſimo animo pertulit. quod uideo obſeruatores eius egiſſe, cum animaduertere potuiſſent, eiuſmodi exemplum ab hoc, & à Seneca inter feminas eſſe relatum. cur autem non eodem modo auctoritatem libris de finibus abrogamus, quòd exemplum L. Tubuli afferant, de quo ipſe ita dubitauit, ut, pariter Atticum conſuluerit? Quo in loco repetere uolo, ne diſſentientium aures fortaſſe prætervolet, Senecam in ſua Conſolatione Rutiliæ factum iiſdem uerbis, quibus hic, prodidiſſe, ut firmiſſimum argumentum ad oſtendendum, hunc librum Ciceronis eſſe germanum, cum conſtet, ipſum in eruenda Rutilia primum elaboraſſe, neque res ſit adeo memorabilis, ut aut à grauioribus ſcriptoribus memorię proditam, aut à Seneca aliunde, quàm è Ciceronis arca depromptam, uerisimile ſit.

Atque hoc quidem modo illi aduerſus opportunam exemplorum prolationem inuecti ſunt, contra quę nemo unquam paullulum ingenii ſui aciem incitauit, quin ſtragem ingentem ediderit. Nam cum omnis facti eſt per obſcura cognitio, tum nulla difficilior ſuſcipitur, quàm certa de antiquitate, & re pridem geſta oratio. Equidem ubi eruditisſimos uiros quæſtionem exemplorum aggredi ſenſi, ſtatim falſum eos aliquod, aut contrarium, aut repugnans, aut alienum, aut inane, aut ridiculum, aut ſuperuacaneum prolaturos eſſe pertimui. Verum, quod bene fit, in maxima eorũ frequẽtia nullum crimen huiuſmodi obiectarunt, nullum omnino finxerunt. quod pręcipue poteſt huius operis integritatem arguere. Quin etiam eandem partem uſque adeo titubanter, ac timidę tetigerunt, ut, quo iudicio prędit ſunt, ne ipſi quidem ſibi ſatis confidere, aut plurimum in ea momenti ad uictoriam conſtituere uideantur.

Extremus elocutionis eſt locus, quam iidem præcipue ſibi oppugnandam, tanquam ſummam huius controuerſiæ arcem, exiſtimarunt.

247

runt. neque id iniuria. Etenim, ſi uerum eſt, quod dixit Cicero, mandare litteris cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſsit, hominis eſſe turpiter ocio abutentis, & litteris, profecto ſi hûc aut neutrum horum feciſſe, aut alieno loco feciſſe, docebunt, merito auctoritate Tulliana nudabunt. At tantum abeſt, ut aliquid horum, quæ grauisſima eſſent, & omni ipſum prorſus laude eloquentiæ ſpoliarent, obijciant, ut omnes in uerborum tantummodo aucupijs, ac notationibus animaduerſionis ſuæ uires, conatuſque conſumant. Cuius rei non minimo illud ſit argumento, quòd quidam hoc dicendi genus, ut parum Ciceronianum accuſent: (Caſtos animos, & puros leni quodam, & facili lapſu ad Deos, ideſt ad naturam ſui ſimilem, peruolare.) alij uero illa à Mureto ſumpta eſse obijciant: [Cupiditates inſatiabiles exoriuntur, quibus non modo ſingulos homines, ſed totas familias, & uniuerſas funditus ciuitates euerſas uidemus,] quòd ille aliquando ſcripſerit: (Non ſingulos modo perdiderunt homines, ſed integras funditus afflixerunt, ac euerterũt ciuitates.) Quod cum dicunt, non ne ſtatim contrario ipſius Ciceronis teſtimonio, ne dicam infeſto conuitio, reuincuntur? quem modo ridentem, modo ſtomachantem mihi uidere, modo magna uoce inclamantem audire uideor: Definite mihi maledicere, & quæ mea ſunt mihi detrahere. quæ uos pro alienis damnaſtis, pro certo mea ſunt, priora ex libro meo de Conſolatione, amici mei Lactantii auctoritate firmata, atque omnium adhuc aſſenſione probata, poſteriora ad uerbum ex ſecundo meo de finibus, (Cupiditates inſatiabiles non modo ſingulos homines, ſed uniuerſas familias euertunt.) non ne meam conſuetudinem perſpexiſtis, ut, ſi res poſtulet, eaſdem ſententias, atque eadem dicendi genera repetam, neque id luminibus eloquentiæ meæ officere poſſe ducam. Quod uos in primis homo quidem Hiſpanus, ſed mei in primis obſeruantisſimus, potuit docere Quintilianus. Verum Ciceronem ipſum quieſcere patiamur, atque omnino ex hac diſputatione mittamus. uereor enim ne, ſi longius orationem ſuam pro uexerit, ira iracundia incitatus durius, atque acrius eiuſmodi obſeruatores ſuos, excipiat, quàm eos à nobis accipi æquum eſſe cenſemus, qui paucis quibuſdam uerbis reprehendendis ipſum tanquam non Ciceronianum auſi ſunt poſtulare. Quid autem arguunt? nolite exiſtimare, eiuſmodi aliquid eos obiicere, quale optimus dicendi magiſter Libanius orationi de Haloneſo uitio uertit: (Si modo uos cerebrum in temporibus, & non in calcaneis geritis.) neque enim ille cerebrum, aut

calca-

calcaneum reprehendit,ſed meras ſententiæ inde fluentis ineptias Demoſthene ipſo grauiſſimo uiro indignas,ac contumelioſam non orationis libertatem,ſed linguæ procacitatem damnauit. Verum ſingulas uoces ſit ponderant ut ad calcem uſque perueniant. Hæc autem indicabo,ſi prius, ut debeo, gratulatus huic maxime ſæculo ſuperbū iſtud aurium ne,an animi iudicium fuero. Nondum enim centum fortaſſe anni ſunt,cum ipſæ ad Atticum epiſtolæ in Italia ſunt inuentæ ita laceræ,ac deformatę,ut non ſolum cerebrum, ſed ne calcem quidem Latinatis haberent.Hoc tanto inuento theſauro, nemo tum extitit,qui multorum uerborum,non dicam nouitate,ſed fœditate offenſus ſimulatas eas eſſe inſimularit.immo uero raptim, inquit Blondus,libros eos lætabundi deſcripſimus, atque omnibus exempla per Italiam diſtribuimus; noſtri uero multò,quam illi,ſtudio, ac doctrina præſtantes Conſolatione reperta uſque adeo pauca quędam uerba faſtidiunt, ut totum uolumen, licet omnibus luminibus ingenii, induſtriæ,iudicii,& eruditionis inſignem repudient. repudiant? immo uero arceſſunt,accuſant,ac ſine crimine,ſine teſte, ſine patrono, ſine iudice incognita cauſſa condemnant,nec Roma ſolum, ſed uniuerſa etiam Italia,ac ſcholis, & gymnaſiis omnibus pellunt, eiiciunt, ablegant,atque uſque ad Barbarorum oras amandant. Etenim ne quis me temere ita dixiſſe opinetur,hic ea adhibuiſſe genera uerborum arguitur,quæ neque Cicero unquam, neque Latinus aliquis uſurparit. graue profecto crimen,ſi uerum ſit. etenim delectus ipſe uerborum,ut fontem,ſic laudem omnem eloquentiæ continet. neque orator alia re magis, quàm uerborum ſplendore,ac copia commendatur.Sed tamen multo grauius,ſi temere ſimulatum ſit. quod me faciliime demonſtraturum eſſe, polliceor; ita tamen, ut ſi quibus minus hęc mea placuerint,cum eis nullum mihi eſſe certamen uelim. ac libenter eorum ſtatuero iudicio ſim, qui plus in hac obſeruatione aut operæ aut induſtriæ conſumpſerunt. Ac de Latinis quidem poſtea,de Cicerone in præſenti.

Eqdē,ſi Ciceroniana nō ſūt,quæ nō in oībus Ciceronis libris īpſa ſūt,male actū iri cū ipſoCicerone opinor,quòd ſinguli eius libri nouū aliquod uerbum afferant, quod non contineatur in aliis. cuius rei documento eſt, quò d teſte Coriſio,Statilius Maximus commentarium olim texuit de ſingularibus apud Ciceronem quaquæ poſitis,& Nonius Marcellus caput de iis, quę modo à Cicerone, aliiſq; Latinis dicta ſunt, edidit. Inter quæ Statilius rettulit (Repentino, Rarenter,

Stoma-

Stomachoſe, Salutariter, Stirpitur, Oſtiatim,] Nonius uero (Condo
cefacere, diloricare, examelare, fortunare, eluuionem, colluuionem,
excandeſcentiam, fallaciloquentiam, magniloquentiam, ſuperbilo-
quentiam, infinitatem, inſulſitatem, mulieroſitatem, ſurditatem, excel
ſitatem, purpuraſcere, putiſcere, repueraſcere, uaſteſcere, & ueteraſce
re.) Quod illi nunquam feciſſent, niſi Ciceronianam eloquentiam
ex uno etiam tantum hauriri poſſe fonte iudicauiſſent. Quin etiam
Seneca notauit, ipſum (Reapſe,) ſuauiloquentem, breuiloquentem, &
alia quædam noua uerba in libris de rep. adhibuiſſe. & Quintilianus
eundem primum (Beatitatem,) ac (Beatitudinem,) Sidonius uero
(Indoloriam,] atque (Eſſentiam,) intuliſſe. In fragmentis certe libro
rum eius cum alia ſingularia multa leguntur, tum (adiutorium, con-
ſitura, quotidiano, anxitudo, impigritas, opprobrium, captiuitas, &
ſanctitudo.) in oratione uero pro domo [ignitus,) pro Plancio (de-
bitio,], pro Sextio (Mulionicus.) pro Cluentio (Materiatus,) in Rhe-
toricis, teſte Priſciano, (Menſurus,] pro menſtruus.

Quid quod niſi librum ille de Fato ſcripſiſſet, uox (principalis) ab
eius monumentis abeſſet? & ſi libros de oratore, & Tuſculanas haud
nacti eſſemus, (Animi confiſionem, & uerba anhelata) non habere-
mus; ſi Oratore, & Officis careremus, (Adipatæ dictionis, & Turpi-
ficati animi,) deſiderio æſtuaremus. Quare quamquam in hoc libro
nonnulla uocabula ſunt, quæ fortaſſe non extant in aliis, non tamen
efficitur neceſſario, illa non eſſe Ciceronis. Etenim fieri poteſt, ut
alia ab ipſo tum primum factitata, alia tum primum facta, alia uero
cum aliis monumentis extincta ſint. Tantum autem abeſt, ut hac ani
maduerſione libri huius infringi, aut lędi auctoritas poſſit, ut nullũ
firmius argumentum afferri poſſe ad eam conſtituendam exiſtimem.
Nam ſi quis eſſet, qui luculenta imitatione nobis imponere uoluiſ-
ſet, nullum, niſi notum, Ciceronis uocabulum attuliſſet, niſi plane
totius huius artificij expers, atque ignarus fuiſſet. Quid autem ſi do
ceo, eorum aliquot etiam Ciceronis eſſe, quæ reſpuuntur? proferam,
ſed permiſte, atque confuſe: ne quis hoc huius, illud illius eſſe poſ-
ſit arguere. Etenim (captiuitatem,) dixit in illa nobili pro Cornelio,
teſte Aſconio: (Atque omnibus gentibus finem diuturnę captiuita-
tis, turpitudinis, & ſeruitutis afferret. Confectricem, alio loco,) aucto
re Lactantio libro ſeptimo, cap. ſecundo: (Nihil eſt, quod non ad
interitum redigatur, uel iniuria hominum, uel ipſa confectrice om-
nium uetuſtate. Filium perdidit) epiſtolarum libro quarto:)Cato ſũ

ma uirtute filium perdidit: Turpitudo peior eſt, dolore,) VIII. in Antonium: (Turpis fuga mortis omni eſt morte peior.) Suus pro eius à Cicerone uſurpatum eſſe,multis exemplis prolatis, Budæus decreta Vallę infirmans demonſtrauit.

(Adeo quod) ab hoc dictum, qui arguunt, immerito ſane faciunt, quia [adeo ut,] dixit. uerba eius, ſunt: (Erepti filii cogitatio adeo nobis grata eſt, quòd illum pene ante oculos conſtituere uideatur, ut etiam ſi dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus.) Filij cogitatio inquit, grata eſt, quòd illum ante oculos cōſtituat,grata adeo, ut eam deponere nolimus.

Qui uero, (Metellus, ne in legem pernicioſam iuraret, in exilium abire coactus eſt,) monent,dici debuiſſe,(quòd in legem pernitioſam iuraret,) plane ſeneque hiſtoriam intelligere, neque Ciceronis conſilium aſſequi,docent.neque enim Metellus in exilium ire coactus eſt, quia iurarit,ſed quia iurare noluerit. pro Sextio:[Vnus in legem per uim latam iurare noluerat,ceſſit.

Qui uero:(Dolorem cruciatum animi perpetuum] eo nomine damnant,quòd dolorem cruciatum æternum fecerit, ſane non attendunt,(Perpetuum:) hic non eſſe ęternum,ſed aſſiduum,continentem non interruptum,non intermiſſum. ut perpetua oratio,perpetui mōtes,febris perpetua,& quinto epiſtolarum:(Qui à perpetuis ſuis hiſtoriis ea bella ſeparauerunt.

Cum uero uitio uertunt,quòd dixerit. [Animum ſimul cum homine interire, interpretantes animum ſimul cum animo mori, quòd homo ipſe ſit animus, argutius loquuntur aliquanto, quam uerius. Etenim cum dicimus hominem mori, non ne intelligimus, mori partem eius mortalem,nempe corpus? nimirum.ergo qui dicit, animum interire cum homine,inquit animum interire cum corpore.Siquidem dixit in prima Tuſculana: (Neque exceſſu uitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret.)& Plato in Phædone:(Num eodem die animus deletur,quo homo moritur?) Hic quis eſt tam agreſtis, indoctiue ingenii, qui animum cum animo extingui interpretetur?

Quod autē iniiciunt,ſe Latinitatis ſtudioſis illud iudicandū relinquere:Lacęnas mulieres traditū eſt,occiſis filiis uulnera inſpicere cōſueuiſſe,ac ſi aduerſos uulneratos ēē cōperiſſēt,lętabūdas funus ducere, eoſq; in auita ſepulchra inferre ſolitas eſſe.cōtra uero quos auerſis uulneribus conciſos agnoſcebant, ab iis refugientes clā ſepeliendos curabant,) ac (curaſſe) dici oportuiſſe ſignificant, quid aliud admonent,

niſi, ut iudicemus, an Cicero in primo de Oratore Latine dixerit: (Dici memini ludorum Romanorum diebus, L. Craſſum quaſi colligendi ſui cauſſa ſe in Tuſculanum contuliſſe: ueniſſe eodem Q. Mucius dicebatur, & M. Antonius. exierant autem cum ipſo Craſſo adoleſcentes C. Cotta, & P. Sulpicius.) ideſt exiſſe autem. & in tertio: (Namque latus tum ei condoluiſſe, ſudoremq; multum conſequutū eſſe, audiebamus. ex quo cum cohorruiſſet, cum febri domum rediit,) ideſt rediiſſe. Demetrii autem Phalerei præceptum eſt, afferre amplitudinem in figuris, ſi non in eodem caſu maneatur. idq; probat exemplo Thucydidis.

Eodem modo cum hortantur, ut ab eo dicendi genere, tanquam impuro, abſtineamus: [De quo eſt apud Herodotum, illū Xerſi reſpondiſſe, (quid aliud hortantur, quàm, ut Ciceronem in Bruto impure loquutum eſſe, arbitremur? qui ſic dixit: [De quo ſit memoriæ proditum, eloquentem fuiſſe, & ita habitum eſſe, primus eſt Cethegus.]

Iam uero cum illud alterum, ut Cicerone indignum notant, quòd duobus uerſibus Apollinem repetierit, ſimul illud alterum notant, quod in principio or. pro domo uno, atq; eodem bis remp. uſurparit: (Vt ampliſſimi ciues remp. bene gerendo, religiones ſapienter interpretando remp. conſeruarent.) & pro Cluentio: (Locum à maioribus traditum ſic tuetur, ut maiorum conſtantiam aſſequatur.) & in prima epiſtola ſexti, quòd intra octo uerſus quater (etſi,) & (tamen) poſuerit. & quinta in eadem periodo bis (uirtutem.)

Ad extremum pro inſigni quadam fœdioris eloquentiæ labe afferunt, ipſum (Cum natura, & cum nullo) dixiſſe, idq; ipſo inuito, ac repugnante Cicerone in Oratore ita ſcribente: (Quid illud non olet, unde ſit, quod dicitur Cum illis, Cum autem nobis non dicitur, ſed nobiſcum? quia ſi ita diceretur, obſcænius concurrerent litteræ, ut etiam modo, niſi Autem, interpoſuiſſem, concurriſſent. ex eo eſt mecum, & tecum, non cum me, & cum te, ut eſſet ſimile illis, Vobiſcū, atq; Nobiſcum.) Probe. non nego, at ego idoneus ad nullam cauſſam ſim, ſi huic tam graui impreſſioni tam multas ac tam magnas obiicere moles, ac quaſi machinas, neſciam, ut ipſam aliqua ratione auertam. Primum igitur dico, Ciceronem hoc præcepto id uideri tantummodo monuiſſe, ne præpoſitionem (Cum) iungeremus cum uocibus inchoantibus à (No,) ne forte uideremur obſcæne dicere (Cun no,) atq; hoc, quod dico, Quintiliano interprete dico, qui ſic præcepit:

cepit:(Iunctura deformiter ſonat, ut ſi cum hominibus notis loqui nos dicimus, niſi hoc ipſum Hominibus,medium ſit, in præfata uidemur incidere,quia ultima prioris ſyllabæ littera,quę exprimi niſi labiis coeuntibus non poteſt,aut interſiſtere nos indecentisſime cogit, aut continuata cum inſequente in natura eius corrúpitur.) & Priſciano, qui libro XIII.ita ſcriptum reliquit: (Antiquiſſimi in plurali primæ perſonæ cacephati cauſſa ſolebant per anaſtrophen dicere, nobiſcum pro cum nobis; itaquę propter hoc reliquarum quoq; perſonarum ablatiuos ſimiliter præpoſtere proferre cæperunt teſte Plinio,qui hoc in ſecundo ſermonis dubii oſtendit.Noluimus cum me,& cum te dicere, ne eidem computationi adiungendum eſſet, cum nobis, ſed potius mecum,& tecum,& ſecum,& nobiſcum diximus cum prępoſitione,quæ facit obſcænum,poſtpoſita.Antiqui tamen abſque obſeruatione naturali ordine hæc protuliſſe inueniuntur.) Quod ſi ita eſt, ſequitur,ut recte (cum Natura) dicamus.Quod ſi uitioſum ad eo Virgilius cenſuiſſet,profecto nũquam,(numerum cum nauibus æquet,) dixiſſet.nec ſolum(cum natura,)ſed etiam)Cum nullo,) quia ſi ex his Cunna,& Cunnul fecerimus, nihil turpe dicturi ſimus. Quare quod addunt,eodem modo peccatum eſſe, cum dictum eſt, (Cum noſtro uulneri medeamur,Cum neminem ipſa morte commoueri debere,proditum ſit.Cum nec ipſi quidquam acciderit mali. Cum nihil niſi rectum cogitaret,)id totum,ut apparet,ut longe disſimile,ſic propterea ad explicandum expeditiſſimum eſt.Etenim,ſi uſum quærimus,Cicero ſic interdum loquutus eſt in iis etiam libris, quos iſtj huius prorſus expertes eſſe prauitatis affirmant. ut in Lælio: (Cum ne id quidem adoleſcentes effugere posſint.) & in ſecundo de officiis, in ueteribus Aldinis:(Præſertim cum nec necesſitati ſubueniatur, nec dignitas augeatur.)& in tertio de legibus:(Cum nullo magiſtratu iuuante diem tolli,utile eſt.) Quid quod poetæ quoque,qui multo diligentius auriũ iudicio ſtudent,quæq; offenſionem afferre posſint,euitant,hoc uitium non ſenſerunt,aut certe non declinarunt? Etenim Pomponius apud Gellium libro x. cap.XXIIII. dixit: (Dies hic ſextus,cum nihil egi.) & Plautus Captiuis: (Hic eſt ille dies, cum nulla uitæ meæ ſalus ſperabilis eſt.) & in Menæchmis:(Vidi aſtare,cum negabas mihi eſse ſanum ſinciput.)& in Sticho: (Cum nihil quamobrem faciam,meruiſſe arbitrer.)& Terentius in Andria:(Cum nihil obſint doli. & Horatius in Sermonibus:) Cum nil procedere lintrem, ſentimus.(Sin autem auctoritatem grammaticorum ueterum hoc præceptum interpretan-

pretantium intuemur, alienam prorſus eſse notationem illam intellige mus. Qui uero ſunt iſti? Victorinus, Vindex, & Valerianus. qui conſtā tiſſime in hūc modū ſcripſerūt: (Cū, quādo prępoſitio erit, p C. ſcribi debet, ut eſt illud: Diuiſū īperiū cū Ioue Cæſar habet. quādo antē aduerbiū ē, p Q ſcribēdū. ueteres. n. Quū ſcribebāt, ut ē: Quū nauis ex Aſia uenerit.) Ex quibus perſpici poteſt: (Quum na, Quum ne, Quum ni, & Quum no,) nihil offenſionis habere, ſi hanc uocem ita, ut oportet, & ſcripſeris, & edideris. Quod ſi quis iudex acrior his ſpretis hūc eiuſmodi errato uſque adeo ſe irretiſſe pugnarit, ut omnino ſe explicare non poſſit, tum eò deſcendam, ut dicam, ipſum, cum hæc ſcribebat, nondum eam partem Oratoris compoſuiſſe, in qua hæc tam ſubtilia pręcepta dabat, quia eodem anno, licet non iiſdem fortaſſe conſulibus, utrunque opus in manibus habuit. Quod ſi illum adhuc ab abſolutione auerſum inueniam, demum ad excuſationem confugiam, atque ipſum præ doloris magnitudine ſuorum pręceptorum memoriam abieciſſe, ſubiiciam. Si hæc idonea non uidebuntur, ad extremum rogabo omnes, quorum ingenium ſtudio aliquo, atque doctrina excultum eſt, ut ſi qua in hoc corpore eiuſmodi uulnera cernant, eandem huic opem adhibeant, quam ceteris Ciceronis monumentis docti uiri iampridem adhibuerunt, in quibus addendo, detrahendo, ac mutando & hæc, & eiuſmodi alia uitia ſanauerunt.

Tranſeo nunc ad ea, quæ tanquam parum Latine dicta inſimulant. quo loco uidendum etiam, atq; etiam cenſeo, quibus terminis ipſius Latinitatis limites circunſcribant, ne dum Latinitatem tueri, ac conſtituere uolunt prorſus exterminent. num enim Latinus Salluſtius, num Liuius, Tranquillus, & Tacitus, aut his antiquiores Plautus, Terentius, Lucretius, & Varro? Atqui horum illi uerborum, quæ reprehenduntur, auctores ſunt. Improbant enim quod de Puluillo loquens dixit. (Inter ſolemnem uerborum nuncupationem, & Ne ſacra dirimeret,) non attendentes, utrumq; dixiſſe Valerium libro quinto à Cicerone, ut dixi, ex hoc libro deſumptū. Liuium autem libro octauo: [Sicut uerbis nuncupaui pro populo Rom. Quiritum.] & vt Cicero (uota nuncupare,) ſic Tacitum (uotorum nuncupationem) uſurpauiſſe. Valerius autem ratus, (Sacra dirimere,) quod legebat in Conſolatione, obſcurius accidere mentibus noſtris poſſe, id declarauit, inquiens: (Ne tanti templi dedicationem interrumperet,) quod ſciebat, (Dirimere,) eſſe interrumpere. quomodo dixit Cæſar, & Liuius: (Noctem prœlium diremiſſe.) Vituperant etiam: (Duodecimo

fœtu

fœtu) pro duodecim liberis. quod Ciceronis eſſe,apparet ex eo, quia Seneca in Conſolatione eiuſdem Corneliæ exemplum à Cicerone ſuſcipiens dixit, (duodecim fœtus.)

Faſtidiunt porro Vagitum, licet à Lucretio,& Virgilio uſurpatum, cum hic inquit: (In ærumnas, miſeriaſq; ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potius non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium uagitus,& eiulatus declarat.) Sed iniuria. Etenim ſi uocem reſpuunt, reſpuunt quoq; Plinium ita loquentem t (Natura hominem nudum, & in nuda humo natali die obiicit,ad uagitum ſtatim, & ploratum.) ſi ſententiam,etiam Aeſchinem in Axiocho ſic ſcribentem: (Quæ uitæ pars non eſt plena moleſtiarum? non ne à primo ortu infans plorat, & à moleſtiis uitam auſpicatur?) Quanquam illud mihi quidem abſurdum uidetur, Ciceronem grunnitum ſuis dixiſſe, uagitum pueri dicere nequiuiſſe, aut nos eundem uagientem puerum in ſecundo de finibus dicentem audire,uagitum pueri in Conſolatione prodentem ferre non poſſe.Ergo ſi uagitus à nobis abeſſe debent, quia à Tullio abſunt, ſimul (etiam ſcreatus,& tuſſis,) ut dixit Terentius,nobis non aderunt.

Pænitendum porro cum reiiciunt,quid aliud faciunt, quàm Liuium, Tranquillumq; reiiciunt? quorum ille dixit in primo: (Sub haud pænitendo magiſtro.) hic in Veſpaſiano: (Flauia gens reip.haud quaquam pænitenda.)

Iam Detractorem Tacitus dixit libro xi. (Nam ipſe haud quaquam ſui detractor.) Lacedæmones Vegetius libro tertio: (Athenienſes, Lacedæmones, & Macedonas rerum potitos.) Imperitiam Salluſtius in Iugurthino: (Iugurtha cognita uanitate,& imperitia legati.) Immerentem Terentius in Hecyra. (Inſcitum offerre iniuriam tibi,immerenti iniquum eſt.) & Suetonius in Tito: (Eripi uitam ſibi immerenti.) Reliqua à quibus uſurpata ſint, Baſilius,& Robertus docebũt, quorum obſeruationes huc transferre noſtri non fuit conſilii. Ex iis (Compago) eſt Liuii,& Taciti. (Infeliciter) Terentij,& Liuij. itaque ut Cicero alias dixit Miſer, & infelix, ſi hoc loco Miſere,& infeliciter. (Deſpondere animum) Plauti, Varronis,& Liuij. (Indecens) Martialis, (Oſor) Plauti. Si porrò Cicero,[Latabundum] alibi non dixit, at huius generis alia dixit. ut in 1.1. de rep: (Cupido autem,& expetenti,& libidinoſo,& uolutabundo in uoluptatibus.) & Salluſtius Hiſtoriarum tertio apud Nonium: (Vitabundus claſſem hoſtium ad oppidum peruenit. Vitabundus,] inquit Nonius, ideſt uitans, ut hic (Le-

tabundus,] ideſt Lętans. et Liuius ſæpe (Populabundus,) ideſt popu lans, ut inquit Gellius. Ab abſurdo autem (abſurditatem,) ut à ſurdo ſurditatem, ab inſulſo inſulſitatem, ab inſano inſanitatem deflexit. ut autem hic abſurdam opinionem, et abſurditatem Aegyptiorum be ſtias conſecrantium dixit, ſic S. Auguſt. de eadem re loquens lib. VII. cap. XXXIII. de ciuitate Dei huius fortaſſe imitatione adhibuit. Ex quib. efficitur, puram illam, ac candidam Latinorum, quam quærunt, orationem ab hoc haud quaquam abeſſe.

Quærant alia argumenta, ſiqua poſſunt. neque enim his hoc opus Ciceronis non eſſe, aliquando poterunt extorquere. Quod ſi ne his quidem rationibus moti omnino, ut cœperunt, imitatorem hunc eſſe, & quidem noſtri temporis aliquem inſiſtent aſſerere, quæram primum de iſto tam pręſtantis ingenii uiro, ubi tan diu hominibus ignotus latuerit? cur tantam induſtriæ laudem, tantā uirtutis indolem tandiu nobis inuiderit? num ſemet perpetuo occul taturus, an aliquando tandem indicaturus ſit? Etenim ſi nomen ſuū æterno obrui ſilentio uolet, ingentem ſperatæ ex labore ſuo gloriæ fructum, ac uoluptatem amittet. ſi in tempore prodet, nę ille in ma gnum exiſtimationis diſcrimen incurret. Nam hi continuò tanquam uictores incumbent, atque ipſum uniuerſa præmonſtrati argumenti gloria exuent. ego uero auidior Crantorem etiam, Xenocratem, Theo phraſtum, alioſq; ab eo prolatus philoſophos repetam, ac multorum ſimul exemplorum, dictorumq; rationem repoſcam. quorum ſi locu pletiſſima teſtimonia non ediderit, non dubitabo, ipſum iudicio ſur reptę Ciceroni Conſolationis arceſſere, atq; ad eam in publicum eden dam impenſe urgere. Inde ipſo ſtultitiæ ſimul, atque impudentiæ condemnato ad iſtos, qui ſic loqui, ac ſcribere poſſe quemlibet hominem, iactant, iterum me conuertam, eoſque orabo, primum, ut ipſi, quibus expedita adeo, ac facilis tota hæc ſcribendi ratio, fingendiq; uide tur, uires aliquando ſuas experiantur, ingenium periclitentur, ſtudium adhibeant, bene de nobis mereri ne ulterius parcant. ſi tantum animi ſuppetit, Ciceronis nobis Hortenſium repræſentent, cuius argumentū, ſententias, ordinem, ac fragmenta eodem modo Sigonii opera expo ſita, & illuſtrata habent. Si totum reſtituere abnuunt, partem molian tur; ſi operis confectionem defugiunt, ſaltem aggrediantur, ſi negociū operoſum nimis, atque arduum ducunt, quod erit explicatius, tam mul tas labes, quibus adhuc ſcripta Tulliana commaculata ſunt, deleant, loca uacantia ſuppleant, quam laudem adhuc aſſequi tot uiri ingenio,

at-

atque eruditione florentes non potuerunt, ipſi ſibi uindicent. tum demum periculo ſui facto intelligent, quanto procliuius ſit præſtantia aliorum monumenta notare, quàm mediocria fingere. Si, uero ab his refugerint, quòd hoc ſit uaticinari, non ſcribere, ad extremum maioribus eos precibus fatigabo, ut aut aliò ingenii ſui uim, atq; induſtriæ cōferāt, aut ſaltem paulliſp animū ad diuinas huius libelli uirtutes me cū recognoſcēdas ſine pjudicio referā. Etenim ſi partes ſingulas nulla iam ſuffuſi maleuolentia intuebuntur, tum denique ſumma atque admirabilia bona, quibus ille eſt refertus, agnoſcent; primum quidē ſingularem ueterum philoſophorum delućtu deponendo, & morte negligenda doctrinam, quæ à nullo, ut dixi, huius ætatis homine potuiſſet excogitari, deinde infinitam priſcorum exemplorum in eam ſententiam copiam, quæ ne Cicero quidem tum quiuit ſine alieno, et quidem diligentis hiſtorici præſidio perſcrutari, tum quęſtionem de immortalitate, ac diuinitate animorum hic multo ab ipſo uberius, ac ſplendidius, quàm ullo in loco alio pertractatam. Nam quæ de hominibus, & uirtutibus diuino honore afficiendis ſcripta ſunt, ac magnificam illam, et prope diuinam Tulliæ laudationem, ac conſecrationem nemo certe tam uarie, tam erudite, ac tam diſerte compecti potuiſſet, niſi par ingenium, ſimile ſtudium, atque eandem doloris, atque acerbitatis in filiæ morte ſenſum adhibuiſſet. Quod ſi ab illis obtinuero, poſtremo eos, qui horum auctoritate adducti ab huius adhuc libri libri lectione ſe auerterunt, monebo, ne incommodis aliorū ſermonibus incitati ſalubrem huius libri eloquentiam, doctrinamq; faſtidiant, mulierum illarum exemplo, quæ fœcunditatis odio ſterilitatem præbibunt, ac fœtum ante necant, quàm in utero conçeperunt, neque in hoc genere uiatorum, ſed agricolarum ſtudium ſibi ad imitandum conſtituant. quorum illi quæcunque à terra ſumma uarietate feruntur, inſpicientes inſignes præcipue arborū magnitudines, umbras, ac ſtirpium omnium flores, coloresq; mirantur, hi ſaniore iudicio nulla re alia, niſi ipſorum ubertate, ac pulchritudine fructuum capiū tur; illud in memoriam reuocantes, quibus hic liber hodie doctorum uirorum criminationibus agitatur, iiſdem nonnullos quoq; eorum, quos ante dixi, ab eruditis hominibus fuiſſe conciſos, atq; in odium & contemptum adductos. uerum demum comperta ueritate reiectis illorum opinionibus ab omnibus pro ſynceris, & puris eſſe receptos, ac ſum no, ut nunc quoque, in pretio habitos, neque in hunc uſque diem deeſſe, qui Commentarios Cęſaris non ſolum belli ciuilis,

ciuilis, ſed etiam, quod mirabilius eſt, Gallici Iulii Cæſaris eſſe recla ment, ac Iulio cuidam Celſo atttibuant. Quæ cum ita ſint ſequitur, ut interim dum melius aliud afferatur, magnis gratiis eorum humanitati, atque induſtriæ actis, qui tantum nobis Conſolationis his, quibus minime ſperabamus, temporibus attulerunt, hic liber ab omnibus ultro in ſinu, oculisq; feratur, ideſt, ut magnus ille Imp. dixit, (laudetur, placeat, uigeat, relegatur, ametur.)

FINIS.

CAROLVS SIGONIVS FRANCISCO VIANELLO S.

QVOD à me petiſti, vt iudicium meum de libro Conſolationis edito ferrem, id, vt arbitror, cumulatisſime præſtiti. neque enim ſolum expoſui, quæ me potisſimum ad eam approbandam impulerint, ſed etiam, quæ me ab aliena non probanda ſententia deterruerint. reliquum eſt, vt & tu mihi per ſoluas, quod litteris, ad me vernacula lingua ſcriptis promiſiſti, te, vnde hic liber erutus ſit, prolaturum, aut eum, à quo hæc accepiſti, cauſſam ſuam, quam indignè oppugnari conqueritur, ſuſcepturum, ac iuſtæ meæ, omniumq. cupiditati ſatisfacturum. Quod ſi euenerit, næ ille maximam ab omnibus gratiam, quantum aſſequi coniectura poſſum, inibit. Vale.

